

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ VATANSEVERLİK
DEĞERİ VE VATANSEVERLİK EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa İNCE

Antalya, 2021

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ VATANSEVERLİK
DEĞERİ VE VATANSEVERLİK EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa, İNCE

Danışman

Doç. Dr. Fatih USLU

Antalya, 2021

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Temmuz, 2021

Mustafa İNCE

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mustafa İnce'nin bu çalışması 08.07.2021 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan (Danışman) : Doç. Dr. Fatih USLU

(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi)

Üye : Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN

(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi)

Üye : Doç. Dr. Selman ABLAK

(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi)

Yüksek Lisans Tezinin Adı: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatanserverlik Değeri ve Vatanserverlik Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Fatih USLU'ya, bu çalışmasının yürütölmesinde desteğini, ilgisini ve önerilerini göstermekten kaçınmayan değerli hocalarım Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN ve Öğr. Gör. Dr. Osman AKHAN'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve tecrübeleri ile bana sürekli destek olan Dr. Abdülkadir KURT hocama teşekkür ederim.

Çalıőmalarım boyunca yardımını hiç esirgemeyen değerli arkadaşlarım Samet ÇİÇEK'e, Buse AYDIN'a ve kardeőim Merve İNCE'ye teőekkürü bir borç bilirim.

Çalıőmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan aileme de sonsuz teőekkürler ederim.

Mustafa İNCE

Temmuz, 2021

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ VATANSEVERLİK DEĞERİ VE VATANSEVERLİK EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

İnce, Mustafa

Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Fatih, USLU

Temmuz 2021, 92 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (*Fenomonoloji*) deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi'nde öğrenim gören son sınıf 83 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma grubundan elde edilen veriler içerik analiz yönteminden yararlanılarak çözümlenmiştir.

Araştırmanın sonuçları genel olarak incelendiğinde, çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramı hakkında bilgi sahibi olduklarını, değer öğrencilere kazandırılmasının öneminin farkında olduklarını, sosyal bilgiler dersi ve iyi vatandaş yetiştirme amacı ile vatanseverlik değerinin ilişkisini bildiklerini, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisindeki yerinin ve öneminin farkında olduklarını, sosyal bilgiler öğretmeni olarak değer kazandırılmasındaki rolünü bildiklerini söylemek mümkündür. Farklı olarak ilköğretim düzeyinde verilen vatanseverlik eğitiminin, değer kazandırılmasında istenilen düzeyde öğrenciye katkı sağlamadığı sonucuna; sosyal bilgiler lisans eğitimi programında ise yeterli düzeyde vatanseverlik eğitiminin verilmesine karşın alınan derslerin içeriğinin vatanseverlik değeri için yeterli olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının vatanseverlik ve vatanseverlik eğitimi kavramlarına yönelik olumlu benzetimlerde bulduklarını ve olumlu düşünceye sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretmen Adayı, Değer Öğretimi, Vatanseverlik

ABSTRACT

TEACHER CANDIDATES OF SOCIAL STUDIES ' VIEWS ON THE VALUE OF PATRIOTISM AND EDUCATION OF PATRIOTISM

İnce, Mustafa

Post Graduate, Department of Social Studies

Thesis Supervisor: Fatih USLU

July 2021, 92 Page

The aim of this study is to determine the views of teacher candidates of social studies about the value of patriotism and education of patriotism. In the study, phenomenology which is one of the qualitative research designs was used. The sample of the study is 83 senior teacher candidates who are studied at Akdeniz University faculty of education social studies in 2019-2020 educational year. In the study semi-structured interview which is prepared by researcher with expert opinion is used as data collection tool. Data which are obtained from the sample group was analyzed by using content analysis method.

When the results of the study are examined, it can be said that the teacher candidates who are study group have knowledge of patriotism and they are aware of the importance of teaching this value. They also know the relationship between the social studies course and the value of patriotism with the aim of good citizen education and they are aware of the place and importance of patriotism in curriculum. Also they know their role in teaching of value as a social studies teacher. It is concluded that the patriotic education which is given at the primary level doesn't contribute to the student in teaching of value at desired level on the other hand the content of the courses which are taken is not sufficient for the value of patriotism although a sufficient level of education of patriotism is provided in the social studies undergraduate education program. Also it is possible to say that teachers have made positive analogies to the notions of patriotism and education of patriotism and have positive thoughts about these notions.

Keywords: *Social Studies, Teacher Candidate, the Teaching of Value, Patriotism*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sayıtlar (Varsayımlar)	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar.....	5

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer.....	7
2.2. Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri	9
2.3. Değerlerin Sınıflandırılması	11
2.4. Değer Eğitimi.....	13
2.5. Değer Eğitimi Yaklaşımları	17
2.5.1. Telkin Etme Yaklaşımı	17
2.5.2. Değerlerin Açıklanması (Belirginleştirme).....	18
2.5.3. Değer Analizi Yaklaşımı.....	20
2.5.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	21
2.5.5. Bütüncül Yaklaşım/ Kohlberg'in Adil Topluluk Okulları	24
2.5.6. Eylem/Davranış Öğrenme Yaklaşımı	24

2.5.7. Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı	25
2.5.8. Karakter Eğitimi	25
2.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitimi	26
2.7. Vatanseverlik Değeri	28
2.8. Vatanseverlik Tutumları	31
2.8.1. Yapıcı Vatanseverlik (Demokratik-İlmli-Aktif)	32
2.8.2. Tutucu Vatanseverlik (Otoriter-Aşırı-Kör)	32
2.9. Vatanseverlik Tutumlarının Karşılaştırılması.....	32
2.10. Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasında Etkili Olan Unsurlar	34
2.10.1. Aile	34
2.10.2. Okul	35
2.10.3. Çevre	35
2.10.4. Medya ve Bilişim Teknolojileri	36
2. 11. Vatanseverlik Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik	36
2.12. İlgili Araştırmalar	38

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	41
3.2. Çalışma Grubu	41
3.3. Veri Toplama Aracı	43
3.4. Verilerin Analizi	43

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Kavramı Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular	44
4.2. Öğretmen Adaylarının Ortaokul Öğrencilerine Vatanseverlik Değerini Kazandırmanın Önemi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular	45
4.3. Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Değerinin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri ve Önemi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular	47

4.4. Öğretmen Adaylarının SBÖP’de Vatanserverlik Eğitimi İçin Yapılan Uygulamalara Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	49
4.5. Öğretmen Adaylarının SBÖP’nda Vatanserverlik Değerinin Nasıl Verildiğine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	50
4.6. Öğretmen Adaylarının İlköğretim Düzeyinde Vatanserverlik Eğitimin Yeterliliği Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	52
4.7. Öğretmen Adaylarının Vatanserverlik Değerinin İlişkili Olduğu Diğer Değerlere Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	53
4.8. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Neden Vatanserver Olması Gerektiğine Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular	54
4.9. Öğretmen Adaylarının Kendilerini Vatanserver Olarak Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular	56
4.10. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Vatanserverlik Değeri/Eğitime Yönelik Verilen Eğitim Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular	57
4.11. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Verilen Vatanserverlik Eğitimi İle İlgili Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular	58
4.12. Öğretmen Adaylarının Vatanserverlik Eğitiminde Öğretmenin Üstlenmesi Gereken Role Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	60
4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatanserverlik Kavramı Hakkındaki Metaforlarına İlişkin Bulgular	61
4.14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatanserverlik Eğitimi Kavramı Hakkındaki Metaforlarına İlişkin Bulgular	62

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ ve TARTIŞMA.....	65
5.2. Öneriler	68
KAYNAKÇA.....	69
EKLER	75
ÖZGEÇMİŞ	79
İNTİHAL RAPORU.....	80

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Aşırı ve İlimli Vatanseverlik	32
Tablo 2. Otoriter ve Demokratik Vatanseverlik	33
Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Bazı Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları	42
Tablo 4. Adayların Vatanseverlik Kavramı Hakkındaki Görüşleri	44
Tablo 5. Adayların Ortaokul Öğrencilerine Vatanseverlik Değerini Kazandırmanın Önemine Yönelik Görüşleri	45
Tablo 6. Adayların Vatanseverlik Değerinin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri ve Önemi Hakkındaki Görüşleri	47
Tablo 7. Adayların SBÖP’da Vatanseverlik Değerinin Neden Verilmesi Gerektiği Hakkındaki Görüşleri	48
Tablo 8. Adayların SBÖP’nin Vatanseverlik Eğitimi İçin Yapılan Uygulamalara Yönelik Görüşleri	49
Tablo 9. Adayların SBÖP’nda Vatanseverlik Değerinin Nasıl Verildiğine Yönelik Görüşleri	51
Tablo 10. Adayların İlköğretim Düzeyinde Vatanseverlik Eğitiminin Yeterliliği Hakkındaki Görüşleri	52
Tablo 11. Adayların Vatanseverlik Değerinin İlişkili Olduğu Diğer Değerlere Yönelik Görüşleri	53
Tablo 12. Adayların Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Neden Vatansever Olması Gerektiğine Yönelik Düşünceleri	55
Tablo 13. Adayların Kendilerini Vatansever Olarak Değerlendirmeleri	56
Tablo 14. Adayların Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Vatanseverlik Değeri/Eğitimine Yönelik Verilen Eğitim Hakkındaki Görüşleri	57
Tablo 15. Adayların Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Verilen Vatanseverlik Eğitimi İle İlgili Değerlendirmeleri	59
Tablo 16. Adaylarının Vatanseverlik Eğitiminde Öğretmeninin Üstlenmesi Gereken Role Yönelik Görüşleri	60
Tablo 17. Adayların Vatanseverlik Kavramı Hakkındaki Metaforları	61
Tablo 18. Adayların Vatanseverlik Eğitimi Kavramı Hakkındaki Metaforları	62

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: National Council for the Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)
S.	: Sayfa
SBÖP	: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
ÖA	: Öğretmen Adayı
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri
YY.	: Yüzyıl

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın dayandığı problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, alt problemleri, belli başlı tanımları, varsayımları ve sınırlılıkları belirtilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Geçmişten günümüze her toplumun ve ülkenin temel hedeflerinin başında toplumuna ve ülkesine bağlı, sorumluluklarının bilincinde olan iyi vatandaşlar yetiştirmek yer almaktadır. Temelde ülkenin demokratik idealler çerçevesinde yaşaması, diğer ülkeler arasında söz sahibi olması o ülkenin geleceğinde etkili olacak insan tipi ile ilişkilidir. Bu insan tipinin ortaya çıkmasında ülkenin eğitim sistemi büyük öneme sahiptir. Küreselleşme ve teknolojik değişikliklerin hızlı olduğu dünyada ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitime bağlı olan her sistem değişime ayak uydurmak zorundadır. Bütün bu hızlı değişimlerin kendi seyrine bırakılması kültürlerin yok olmasına, toplumların değer ve inanç sistemlerinin kaybolmasına ve milletlerin başkalaşmasına sebep olmaktadır. Toplumda düzenin korunması, sosyal yapının süreklilik sağlaması hususunda önemli bir role sahip olan değerlerin öğretimi de bu açıdan oldukça önemlidir.

Değerler, toplum tarafından onaylanan düşünce, yargı ve inançların bir bileşeni olarak; davranış ve tutumlara yön veren, bir seçim yaparken belli kriterlerin bütünü olarak kabul edilen, doğru davranış noktasında rehberlik sağlayan standartlar ve kılavuzlardır (Keskin, 2016). Başka bir ifade ile hem toplumsal hem de kültürel öğelerine anlam veren ölçütler olarak toplumun anlaşılabilirliğini sağlamaktadır (Ulusoy ve Tay, 2011). Toplum içerisinde oluşturulmak istenilen iyi vatandaşlık anlayışının, bireyde kişilik ve değer yargılarının oluştuğu önemli bir dönem olan çocukluk çağında kazandırılmasında, zamanlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri eğitim kurumları oldukça etkilidir. Nitekim çocukluk döneminde kazanılan değer yargılarının yaşam boyu kalıcı olacağı göz önünde bulundurulduğunda ilköğretim kademesinde verilen değer eğitiminin etkililiği önemlidir. İlköğretim düzeyinde değer öğretiminde etkili derslerden birisi de sosyal bilgiler dersidir. Sosyal bilgiler dersi bir değer eğitimi dersidir (Kan,

2010, s. 140). Çünkü hayata hazırlayıp vatandaşlık beceri ve değerlerini kazandırma işlevinin olması, bu işlevlerin dersin amaçlarında açıkça ifade edilmesi sosyal bilgilerin değer eğitimi bakımından önemini göstermektedir (Akengin, Sağlam ve Dilek, 2002).

Sosyal bilgiler dersi bireylerin birbiri ile ve çevresiyle olan etkileşimine odaklanmaktadır. Bu etkileşimin duyuşsal boyutları bulunmaktadır. Bireylerin kendisi ve diğerleri hakkındaki inançları, tutumları ve değer yargıları bu etkileşimi etkilemektedir. Bu sebeple sosyal bilgiler eğitiminin bireylerde demokratik tutum, değer ve inançlarının geliştirilmesinde, var olan değerlerin fark edilmesinde ve bunların çevreleriyle etkileşimlerini ne yönde etkilediğinin bilincinde olabilmeleri noktasında sorumluluğu bulunmaktadır (Doğanay, 2012). Toplum mühendisliği görevi gören sosyal bilgilerin kültürleri ve değerleri iyileştirme görevi yanında özverili, erdemli, girişimci, çalışkan, görev ve sorumluluklarını bilen, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilimsel düşünebilen insanların yetişmesini sağlamaktadır (Bağcı, 2007; Gömleksiz ve Cüro, 2011). Gerek kazandırılması hedeflenen davranışlar ve değerler kapsamında gerekse vatandaşlık görevleri bakımından Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan, birbirine Atatürk milliyetçiliği ile bağlı olan, cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkıp geleneksel değerleri koruyan, evrensel ve çağdaş değerleri kabul etmeye hazır nesillerin yetiştirilmesi sosyal bilgiler eğitiminin temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda vatansever bireyler yetiştirmenin yolu da ancak iyi bir sosyal bilgiler eğitimi ile mümkün olmaktadır (Avcı, 2015).

MEB (2018)'in Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde kazandırılması hedeflenen on sekiz değer olduğu görülmektedir. Bu değerler: vatanseverlik, yardımseverlik, tasarruf, sorumluluk, sevgi, saygı, özgürlük, eşitlik, estetik, dürüstlük, duyarlılık, dayanışma, çalışkanlık, bilimsellik, barış, bağımsızlık, aile birliğine önem vermedir. Bu değerler gerek program amaçlarında gerekse öğrenme alanlarındaki kazanımlar içerisinde örtük veya doğrudan olarak kazandırılmaya çalışılmaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan ve çocuğa kazandırılması hedeflenen değerlerden birisi de vatanseverlik değeridir. Temel olarak vatanseverlik, kişinin kendisinin yaşamını sürdürdüğü ülkeye ait hissetmesidir (Zamir ve Horowitz, 2013, s. 203). Başka bir ifade ile bireyin kendinden başlayarak ailesi, akrabası, dostları, insanları ve ülkesini sevmesidir (Özkartal, 2009).

Sosyal bilgiler dersinin tarihçesi incelendiğinde ise vatanseverlik değeri ile ilgili olarak 1998 programı hedefleri içerisinde yurtsever vatandaşlar yetiştirme amacının belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Öyle ki vatanseverliğin ötesine geçebilen bir ulusal bağlılık hedefinin olduğu söylenebilmektedir. 1998 programında sosyal bilgiler dersine yönelik

amaçlar arasında vatanseverliğin bir değer olarak doğrudan ilişkilendirilebileceği maddeler de bulunmaktadır. 2005 programı ise etkili ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla ulusal benliğin temel unsur olarak gösterilerek evrensel ve ulusal değerler çerçevesinde denge oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Tüm bunların yanında vatanseverliğin kazandırılmasının hedef değerlerden biri olarak program kazanımları arasında dahil edildiği görülmektedir (Yavuz, 2018). 2018 programı incelendiğinde ise programın amaçları ve kazanımlarında vatanseverliğin gerek gizil olarak gerekse açık bir şekilde değer olarak kazandırılmaya çalışıldığı ve bunun çeşitli aktiviteler yoluyla yapılmasının desteklendiği görülmektedir (MEB, 2018). Bu bakımdan sosyal bilgiler dersi ve öğretmenlerinin vatansever bireyler yetiştirmedeki rolü düşünüldüğünde hizmet öncesi dönemde öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi ile ilgili görüşleri önem kazanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler son sınıf öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramı hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının ortaokul öğrencilerine vatanseverlik değerini kazandırmanın önemi hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Öğretmen adaylarının vatanseverlik değerinin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Öğretmen adaylarının SBÖP’de vatanseverlik eğitimi için yapılan uygulamalara yönelik görüşleri nelerdir?
5. Öğretmen adaylarının SBÖP’nda vatanseverlik değerinin nasıl verildiğine yönelik görüşleri nelerdir?
6. Öğretmen adaylarının ilköğretim düzeyinde vatanseverlik eğitimin yeterliliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
7. Öğretmen adaylarının vatanseverlik değerinin ilişkili olduğu diğer değerlere yönelik görüşleri nelerdir?
8. Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretmeninin neden vatansever olması gerektiğine yönelik düşünceleri nelerdir?
9. Öğretmen adaylarının kendilerini vatansever olarak değerlendirmeleri ile ilgili görüşleri nelerdir?

10. Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler eğitimi lisans programında vatanseverlik değeri/eğitimine yönelik verilen eğitim hakkındaki görüşleri nelerdir?
11. Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler eğitimi lisans programında verilen vatanseverlik eğitimi ile ilgili değerlendirmeleri nelerdir?
12. Öğretmen adaylarının vatanseverlik eğitiminde öğretmenin üstlenmesi gereken role yönelik görüşleri nelerdir?
13. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramı hakkındaki metaforları nelerdir?
14. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik eğitimi kavramı hakkındaki metaforları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ülkelerin eğitim sistemlerinde vatansever bireyler yetiştirebilmek temel amaçlardan biridir. Türk Milli Eğitim Sisteminin de temel hedefleri arasında vatansever bireyler yetiştirilmesi öncelikli olduğu söylenebilir. 2005 yılında yapılandırmacı anlayış çerçevesinde yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile birlikte sosyal bilgilerde kavram, beceri ve değer öğretiminin önemi artmıştır. İlköğretim düzeyinde değerler eğitimine hizmet eden en önemli derslerden biri kuşkusuz Sosyal Bilgiler dersidir.

Vatanseverlik değerinin etkili bir şekilde öğrencilere kazandırılması bir ülkenin gelişebilmesi açısından önemlidir. Vatanını seven ve vatanının geleceği için çalışan bireyler yetiştirmek, gelecekte gelişmiş bir ülke olmak için istekli ve duyarlı bireyler yetiştirmektir (Yıldız, 2018). Bu sebeple öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerine vatanseverlik ile ilgili bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarını sağlayıcı, öğrencilerin aktif katılım gösterebileceği etkinlikler gerçekleştirmeleri ve vatanseverlik bilincini oluşturmaları gerekmektedir. Bu sebeple sosyal bilgiler öğretmenlerinin hizmet öncesi dönemde vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi ile ilgili görüşlerini belirlemek oldukça önemli bir husustur. Araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin vatanseverlik eğitimi süreci bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca ilgili alan yazına sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi ile ilgili bir çalışma olması sebebiyle katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Sayıltılar (Varsayımlar)

Araştırmada,

- Kullanılan veri toplama aracının araştırmanın amacına ve konusuna uygun olduğu,
- Veri toplama sürecinde öğretmen adaylarının sorulara objektif olarak ve içtenlikle cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

- Akdeniz Üniversitesi 2019-2020 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 83 sosyal bilgiler son sınıf öğretmen adayı,
- Çalışma grubundaki öğretmen adaylarının araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formuna verdikleri cevapları,
- Elde edilen nitel verilerin tematik analizi,
- Araştırmacının ulaşılmış olduğu kaynaklar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: “Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir öğretim dersidir” (MEB, 2005, s. 51).

Öğretim programı: Eğitim programının amaçlarına bağlı olarak belirli bir öğretim basamağındaki derslerde okutulacak konuları, kazanımları ve bunların zamanlamasını, öğretim süreci içerisinde kullanılacak yöntem ve tekniği bunun yanı sıra süreç sonunda öğrenmenin nasıl değerlendirileceğini de içeren kılavuzdur (Küçük ve Yangın, 2012).

Değer: Değer, içinde bulunduğu toplumdan beslenen ve içinde bulunduğu toplumla olan ilişkisinden doğan kıymetler bütünüdür.

Vatandaşlık: Devletin, tek yanlı iradesiyle koşullarını ve hükümlerini belirlediği bir hukuksal statüyü gerçekleştiren, kişilerle arasında kurduğu bağıdır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde değer tanımı, değerlerin özellikleri ve sınıflandırması, değer eğitimi ve değer eğitimi yaklaşımlarının neler olduğundan bahsedilecektir. Bununla birlikte sosyal bilgiler eğitiminde değer eğitiminin yeri, vatanseverlik değeri, vatanseverlik türleri, vatanseverlik değerinin kazandırılmasında etkili olan unsurlar ve sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin yeri üzerinde durulacaktır.

2.1. Değer

Değer; içinde bulunduğu toplumdan beslenen ve içinde bulunduğu toplumla olan ilişkisinden doğan kıymetler bütünüdür. Bu kıymetlilik durumu toplumun ihtiyaçlarına bağlı olarak değişime açık olmasının yanı sıra, değişmez yanları ile de kalıplaşmış normlara sahiptir.

Değer, Znainiecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan, Latince “valare” kökünden türeyerek “kıymetli olmak” anlamına gelen sözcüktür (Balcı, 2009). Özlem (2002)’e göre “öznenin şeylere, nesnelere olgulara yüklediği niteliklerdir”. Güngör (2000)’e göre ise arzu edilebilir ve yahut edilemez olmasına yönelik inançtır. Öyle ki insan davranışlarında yol gösterici bir yanı bulunmaktadır. Öte yandan değer Uysal (2003)’a göre insan değerinin muhafaza edilmesidir. İnsan davranışının değerlerle ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda insanın yapıp ettiklerinin gerekliliğini kabul eden kurallar bütünüdür.

Değerler insanların ruhi yanının doğal bir meyvesi gibidir. Başka bir ifadeyle ise bir inanç durumudur (Akot, 2014, s.7). Bireye özgü özelliklerin, niyet, istek ve hareketlerin başka insanlar tarafından değerlendirmeye tabii tutulduğu kıstaslardır. Öyle ki değerleri; din ve inançtan da ayrı tutmamak gerekir. Çünkü değer; duyguların, bilginin ve idrakın bütünüdür. İnanç ve inançların denkleşerek bir arada organize olmalarıdır. Bu durumu iyilik örneği üzerinden açıklayabilmek mümkündür. İnsanlara yardımcı olmak; iyi bir şey olduğu inancını hissettirir ancak bu insan yaşamında hayati tecrübelerden doğan, insanın önemli, kıymetli olduğuna yönelik olan inançla birlikte iyiliğin vicdani huzurla bağlantılı oluşu ve barışa sebebiyet vereceği bilinci, Allah’ın yardım edenleri seveceğine yönelik inançların da insanın

yardım etme inancını beslediği gerçektir. Bu da değere yönelik inançların “yararlı” olup olmadığı ölçütünü meydana getirmektedir (Keleş, 2019).

Değerler, toplum tarafından onaylanan düşünce, yargı ve inançların bir bileşeni olarak; davranış ve tutumlara yön veren, bir seçim yaparken belli kriterlerin bütünü olarak kabul edilen, doğru davranış noktasında rehberlik sağlayan standartlar ve kılavuzlardır. Öte yandan ise ilahi kaynağı ve ideolojiyi referans olarak kabul eden her türlü düşünüş, kural, kıymet ve davranışlar toplamıdır (Keskin, 2016). İlahi kaynağı referans kabul etmesindeki yeri dinin toplum üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Çünkü din de değerler gibi toplum içinde bütünlüğü ve birliği sağlayarak toplumsal kontrol görevi görmesinden dolayı aynı kaynaktan beslenmektedir (Arslanoğlu, 2005).

Öte yandan değer; neyin kıymetlendirilip neyin yasaklanacağı belirlenerek bireyin yaşamını yönlendirme görevine sahip olan, insanı yaşama güdüleyen şeylerin sosyal yaşamdaki temsilcileridir (Kocabıyık, 2015). Karaderili (2019)’ye göre ise duygusal yeri olan ve bireyin davranışlarını yönlendirme gücü bulunup toplumsal iyiliğe inanılan ölçütlerdir.

Zamanla bazı değerler işlevini kaybeder ve bunların yerini toplumların yaşam biçimlerinin yapısına uygun olarak farklı değerler yer alır. Bu bir nevi insanın içinde bulunduğu topluma uygun olarak değer üretebildiğini de göstermektedir (Sevinç, 2006).

Bu çerçevede değerlere yönelik yapılan tanımlar incelendiğinde farklı fikirler olsa da hala net bir tanımın yapılamadığı görülmektedir. Bu nedenle Bulatao (1975), bu görüş ayrılıklarının üç temel sebepten kaynaklandığını ifade etmektedir. Bunlar;

- İstenilenin mi veya beğenilenin mi değer olup olmadığı sorunu,
- Beğenen kişi mi isteyen kişi mi ya da istenilen veya beğenilen şeyin değer olup olmadığı sorunu,
- Değerlerin davranış mı ya da sözel bir şekilde mi ifade edilebileceği sorundur (akt. Kağıtçıbaşı, 1980).

Bulato (1975)’nin görüş ayrılıkları da göz önünde bulundurulduğunda değerlerin sıklıkla kullanılmasına rağmen yeteri kadar geliştirilemediği söylenebilmektedir (akt. Kağıtçıbaşı, 1980). Bu doğrultuda bir değer tanımlaması yapabilmek ise güçtür. Çünkü değer, üzerinde uzlaşa sağlanan veya birçok kültürde kabul gören olgulardan oluşmamaktadır (Karaderili, 2019). Değerlerin ne olduğunu daha ayrıntılı bakabilmek için değerlerin özelliklerine ve değer kategorilerine bakmak faydalı olacaktır.

2.2. Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri

Toplumda düzenin korunması, sosyal yapının süreklilik sağlaması noktasında değerlerin önemli rolleri bulunmaktadır. Bu sebeple de bu rollerin ayrıntılı olarak incelenmesi bir gereklilik haline gelmektedir (Dönmez ve Yazıcı, 2008).

Kağıtçıbaşı ve Kuşdil (2000), değerlerin özelliklerini şu şekilde belirtmektedir;

- Değer, inançlardır. Tümüyle nesnel veya duygulardan arınmış fikir niteliği taşımamaktadır. Etkinlik kazandıklarında duygular ile iç içe geçmektedir.
- Değer, bireyin amaçları ve bu amaçlara ulaşma noktasında etkili olan davranış biçimleri ile ilişkilidir.
- Özgül durum veya eylemlerin üzerindedir. Örneğin; itaatkarlık değeri; işte, okulda, evde, tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerin tümünde geçerlidir.
- Değer; insanların, davranışların, olayların seçiminde veya değişimlerini yönlendiren standartlar noktasında işlev görürler.
- Değerler kendi arasında taşıdıkları öneme göre sıralanabilmektedir. Bu değer önceliğini belirleyen bir sistem meydana getirir. Bireyler ve kültürler sergiledikleri değer öncelikleri sistemi ile betimlenebilirler.
- Değerler değişime açıktır. Zamanla buldukları etkileşim durumları ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda değerlerin önceliklerinde değişiklik meydana gelebilir.
- Değerler, kültürlere göre değişim gösterebilir. Öyle ki ait oldukları kültürler içerisinde bile değişiklik gösterebilir (akt. Dönmez ve Yazıcı, 2008).

Sosyal bilgiler programında değerlerin özellikleri ise şu şekilde ifade edilmektedir (MEB, 2005):

- Değer; bireyin iyiliği için olup toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına inanılan ölçütlere sahiptir.
- Gerek birey gerek ise toplum tarafından benimsenip birleştirici rol üstlenen olgular bütünüdür.
- Bilinç, duygu ve heyecan ile ilgili yargılara sahiptir.
- Bireyin bilincinde yer alarak davranışı yönlendirebilme özelliği bulunur.
- Normlardan farklı olarak genel ve soyut niteliğe sahiptir.

Değerler, en genel ifade ile yaşamı etkileyen ve bu yaşam döngüsünde önem verdiğimiz düşünceler toplamıdır. Bir bakıma hem toplumsal hem de kültürel öğelerine anlam veren

ölçütler olarak toplumun anlaşılabilirliğini sağlamaktadır (Ulusoy ve Tay, 2011). Bu doğrultuda değerlerin işlevlerine bakıldığında ise Özensel (2003) şu şekilde ifade etmektedir:

- Bireyin çevresinde bulunan kişi ve yahut kişilerin gözünde ki yerini bilmesine yardımcı olur.
- Kişinin seçeceği sosyal rollerden hangisini seçmesi gerektiğine yönelik yol gösterici göreve sahiptir.
- Kabul görmüş, istendik davranışların bilgisine dair bilgilendirme sağlar.
- Bünyesinde bulundurduğu ortak değerlerin varlığı ile toplumları bir arada tutma yetisine sahiptir.

Dönmez ve Yazıcı (2008) ise değerlerin işlevlerini daha geniş ele alarak beş gruba ayırmaktadır. Bunlar; standart olarak değerler, karar verme ve çatışmaları çözmede planlar olarak değerler sistemi, değerlerin motivasyonel fonksiyonları, yüksek ve alçak düzeyli değerler ve davranış yaptırımları olarak değerlerdir.

a. Standart Olarak Değerler:

- Değerler belirgin dinsel veya politik ideolojiyi bir diğerine yeğlemeyi sağlar.
- Sosyal olayların karşısında pozisyon almayı sağlar.
- Kendimizi başkalarına sergilemeye rehberlik eder.
- Değerlendirme yapıp yargıya varmaya yardımcı olur.

b. Karar Verme ve Çatışmaları Çözmede Planlar Olarak Değerler Sistemi:

Bir durum karşısında kişinin değer sistemindeki değerlerden birden fazlası hep birlikte hareke geçebilmektedir. Bu durumda değerler sistemi; çözülmüş çatışmalar, seçenekler ve karar verme bakımından seçim yapmaya yardımcı olan yasalar ve kurallar düzenidir.

c. Değerlerin Motivasyonel Fonksiyonları:

Araç değer, idealize davranış şekillerini motive eder. Arzu edilen hedef bu değerler sayesinde elde edilebilmektedir ve üç işlev altında incelenmektedir:

- Değerlerin ego savunma işlevi,
- Uyum sağlayıcı işlev,
- Bilgi veya kendini gerçekleştirme işlevi.

d. Yüksek ve Alçak Düzeyli Değerler:

Değer hiyerarşisinde yüksek düzeyde olan değer her zaman iyi anlamında değerlendirilmemelidir. Örneğin; Maslow hiyerarşisinde alt değer grupları güvenlik, sevgi, saygı, kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.

e. Davranış Yaptırımları Olarak Değer:

Değer, seçim yapmamıza yardımcı olan bir değer standardı şeklinde tanımlanabilmektedir. Öyle ki bir standart kişilere göre önemli ya da daha az önemli olarak değerlendirilebilmektedir.

2.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin daha etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için çeşitli sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir. Rokeach, Spranger, Nelson'un yaptıkları değer sınıflamaları en bilinen sınıflamalar arasında yer almaktadır (Dönmez ve Yazıcı, 2008). Bunların yanı sıra kuramsal işlev, yönelim durumu ve zorlayıcılık düzeyine bağlı olarak da çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Bu doğrultuda değer sınıflandırmaları şu şekildedir (Keskin, 2016):

Rokeach'a göre değerler; temel (terminal) değerler ve araç (instrumental) değerler olarak ikiye ayrılmaktadır (Dönmez ve Yazıcı, 2008). Temel değerler, arzu edilen nihai değerlerdir ve başarı, eşitlik, erdem vb. bu gruba girer. Araç değerler ise temel değerlere ulaşmak için kullanılacak davranış tarzlarını ifade eder. Cesaret, sorumluluk, tutku vb. bu gruba dâhildir (Yapıcı ve Zengin, 2003, s.184).

Spranger değerleri; estetik, ekonomik, temel (bilimsel), sosyal, siyasi ve dini değerler olarak altı gruba ayırmıştır (Dönmez ve Yazıcı, 2008). Spranger'ın 1928 yılında geliştirdiği ve bu kategorilerden oluşan değer testi Allport, Vernon ve Lindzey tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür (Güngör, 2000). Bu değerlerin içeriği şu şekildedir (Aladağ, 2009):

Bilimsel Değerler: Bilimsel değerın muhakeme ve eleştirel düşünme yardımıyla deneysel, eleştirici ve akılcı düşünce yapısına dayanan kişiler olmayı sağlayan değerler bütünüdür.

Ekonomik Değerler: Yararlı ve pratik olmak ön plandadır. Kişi öncelikle kendisine sonra çevresine yararlı olması gerekir. Bu yarar sağlama durumunda pratik olmak ön plandadır.

Estetik Değerler: Uyumu temel alır. Simetri, form ve uyum önceliklidir. Burada sanatın insanlar için gerekli olduğu savunulur.

Sosyal Değerler: Baskın düşünce insan sevgisidir. Bireyler bencillikten uzaktır. Sempatiklik, kibarlık ve yardımseverlik ön plandadır.

Politik Değerler: Kuvveti merkeze alır. Etkili olmak, kişisel güç ve şöhret başlıklarına dikkat çekilir.

Dini Değerler: Varlık ve bütünlüğün kavranarak öz varlığa bağlılık ifade edilir. Dünyevi hazdan uzak olma durumu söz konusudur.

Nelson değerleri; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olmak üzere üç gruba ayırmıştır (Dönmez ve Yazıcı, 2008).

Schwartz değerleri; kültürel değerler ve bireysel değerler olarak iki kategoride incelemiştir. Bireysel değerler başlığı altında güç, uyarılım, başarı, hazcılık, evrenselcilik, gelenekselcilik, iyilikseverlik, uyuma ve güvenlik yer almaktadır (Dönmez ve Yazıcı, 2008; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Fichter değerleri; ahlaki bakımdan güçlü değerler olarak kabul edilen zorlayıcılık düzeylerine göre, toplumun sürekliliği bakımından önem sırasını belirten ortaklaşa işlevlerine göre, kurum işlevinden hareketle siyasal, dini değerleri vb. dahil eden kurumsal işlevleri göz önünde bulunduran değerler olarak değerlendirmiştir (Keleş, 2019).

Morris değerleri; faal değerler, amaç değerler ve kavranmış değerler olarak üç kategoriye ayırmıştır. Faal değerler, insanların istekleri ve bireysel değerleri ifade etmektedir. Amaç değerler; bireysel tercihlerden veya standart kurallardan bağımsız olan bir konu veya olaya yüklenen anlamlardır. Kavranmış değerler ise arzu edilen davranış kavramlarının kültürel bakımdan paylaşılması durumudur (Bilsky ve Koch, 2000).

Kahle değerleri; hazcı, empatik ve kendini gerçekleştirme olarak üç kategoriye ayırmıştır. Hazcı değerler; yaşamda mutluluk ve haz arama, heyecan ile diğer insanlarla iyi ilişkiler kurmayı temele almaktadır. Empatik değerler; diğer bireylerden saygı görme, öz saygı, güvende olma, aidiyet değerlerini yansıtır. Kendini gerçekleştirme ise, kişisel gelişim ile birlikte başarıya duygusuna dair değerleri içerir (Doghfous, Petrof & Pons, 1999).

Acat ve Aslan (2012) değerleri, ulusal- milli değerler, muhafazakar-geleneksel değerler, öze dönük- kişisel değerler, bilimsel- yenilikçi değerler, sosyal- toplumsal değerler olarak sınıflandırmıştır. Bu kategorilerin içeriği incelendiğinde ise şu şekilde olduğu görülmektedir:

Ulusal-Milli Değerler: Vatanseverlik, milliyetçilik, laiklik, Türk kültürüne sahip çıkmak, inkılapçılık/devrimcilik ve ulusal simgelere duyarlı olmak.

Muhafazakar - Geleneksel Değerler: Dürüstlük, Allah'a inanma, sorumluluk, büyüklere saygı, dindar olma, güvenilir olma, aileye bağlı olma, iffetli/namuslu olma, insanları ve doğayı sevmek, cesur olma, kurallara ve düzene saygılı olma, adaletli olma, yardımsever olma, bakımlı/temiz olmaktır.

Öze Dönük- Kişisel Değerler: Özsaygı, farklı olabilmek, öz kontrol, tefekkür etmek, bağımsız olmak, açık fikirli ve lider olmak.

Bilimsel-Yenilikçi Değerler: Eleştiriye açık olmak, akılcı olmak, azimli olmak, disiplinli olmak, kararlı ve çalışkan olmak, iş birliğine açık olmak, araştırmacı olmak, yenilikçi olmak, kuralcı olmak, mükemmeliyetçi olmak, empati kurmak ve hırslı olmak.

Sosyal- Toplumsal Değerler: Titiz olmak, misafirperverlik, samimi, esnek, tutumlu, bağışlayıcı olmak, minnettarlık, alçak gönüllü olmak, ağırbaşlı olmak, duygusal olmak, merhametli olmak ve cömert olmaktır.

Bunların dışında değerlerin genel bir sınıflandırma ile evrensel değerler ve milli değerler olarak sınıflandırıldığı görülmektedir (Özkartal, 2009; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008):

Milli değerler; vatanını, ırkını, tarihini, örf ve adetlerini, kültürünü esas olarak kuşaklar arası aktarımını sağlayan gerek milli gerekse manevi duyguları içeren düşünce ve inançlar olarak tanımlanmaktadır.

Evrensel değerler; demokrasi, barış, hoşgörü, sevgi, bağımsızlık, çevre duyarlılığı, bilim gibi değerleri kapsamaktadır.

2.4. Değer Eğitimi

Değer eğitiminin neden gerekli olduğunu anlayabilmek için “değerler niçin öğretilmeli?” sorusuna cevap aramak gerekmektedir. Öncelikle demokrasinin bir yaşama şekli olarak kabul edilip geliştirilmesinde demokratik siyasal yapı ile birlikte demokratik siyasal kültürün gelişmesi ile doğrudan bağlantısı bulunmaktadır. Çünkü demokratik siyasal kültürün gelişimi ile demokratik yurttaşlık eğitiminin bağlantısı vardır. Bu bağlamda demokrasi sadece demokratik değerler ile donatılan ve bu değerleri eylem olarak gerçekleştiren insanlara ihtiyaç duymaktadır. İnsanlarla olan etkileşimin duyuşsal boyutları bulunmaktadır. Eğitimde duyuşsal boyutların göz ardı edilmesi, insanların potansiyelini kullanamamasına sebep olmaktadır. Tercihler, duygular, inançlar, duygulanımlar, sevinçler, beklentiler, tutumlar, değerler, ahlak, takdir duyguları, etik vb. öğelerden oluşan duyuşsal boyutun hem bireysel bağlamda hem de toplumsal boyutta vazgeçilmez yanı vardır. Öyle ki bu duyuşsal boyutun insanların performansları ve başarıları üzerinde önemli yeri bulunmaktadır. Tüm bunlar olurken bireyi mutlu etmesi, değer eğitimi noktasında diğer bir sebep olarak yer almaktadır. Çünkü mutluluk, sağlam bir değer bütününe sahip olmakla mümkün olmaktadır (Doğanay, 2012). Öte yandan demokratik toplumlarda sadece bilişsel amaçlar doğrultusunda ilerlemekten ziyade insanı insan

yapan değerlerin de öğrencilere verildiği bir yapının inşa edilmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Eğitim maksadıyla değerlerden arınmış bir şekilde teknolojik gereksinimleri karşılamaya çalışmak veya geleneksel/alışılmış değerlere tutunmak toplumda düzenin bozulmasına ve değer karmaşasının yaşanmasına sebep olabilecektir (Dönmez ve Yazıcı, 2008).

Değer öğretiminde diğer önemli noktalardan biri ise hangi değerlerin öğretileceği sorusudur. Çünkü; toplum içinde egemen sınıfın değerleri mi, dini değerlerin mi yoksa evrensel değerlerin mi temele alınması gerektiği tartışmalı bir konudur. Ancak bu tartışmaya rağmen evrensel etik doğrultusunda bir insanda bulunması gereken özellikler şu şekilde ifade edilmektedir (Doğanay, 2012):

Vicdan Özgürlüğüne Saygı:

- İnsanlar arasındaki bağımlılığı kabul etmek,
- Sosyal adaleti aramak,
- Başkalarına yardım etmekten mutlu olmak,
- Ülkesini düşünmek,
- Başkalarının iyiliğini düşünmek,
- Diğer bireylerin etik olarak olgunlaşmasına yardım etmek.

İnsan Değerine Saygı:

- Yanıltmak ve sahtekarlıktan kaçınmak,
- Önyargılı davranmaktan kaçınmak,
- Farklı görüşlere sahip insanlarla çalışmak,
- Bireyler arasındaki eşitliğin sağlanması için çalışmak,
- Bireylerin haklarına ve değerlerine saygılı olmak,

Özgüvenini Geliştirme:

- Özenli olup çalışırken sabırlı olmak,
- Etik ilkelere uymak,
- Doğru ve dürüst olmak,
- Etik cesaret göstermek.

Bireysel Çıkarları ve Sosyal Sorumlulukların Kaynaştırılması:

- Çevrede üzerine düşen görevleri yerine getirmek,
- Toplum yaşamıyla ilgilenmek,

- Gündelik hayattaki dürüstlük, doğruluk, kibarlık, çalışkanlık vb. değerlere önem vermek,
- Sözleri yerine getirmek.

Etik Alternatifler Üzerine Düşünmek:

- Kararların sonuçlarını düşünmek,
- Etik yargılar hakkında etik ilkeleri uygulamak,
- Evrensel etik sorunları hakkında bilgi edinmek için çabalamak.

Barişçıl Çözümler Aramak:

- Gerek sözel gerekse fiziksel saldırganlıktan kaçınmak,
- Kişisel/sosyal çalışmalarda adil çözümleri araştırmak,
- Başkalarını dikkatli dinlemek,
- Bariş için çalışmak,
- Başkalarını iletişim kurmaya özendirmek.

Dilmaç (1999)'a göre değer eğitimi ile kazandırılması gerekli olan en belirgin değerler şu şekildedir:

- İnsanları sevmek: Böylelikle insanların arasında mutluluk, refah, birlik beraberlik esas alınır.
- Uyumlu olmak: İnsanlar kendi iç ve dış dünyalarında denge kurmaya çalışır ve böylelikle mutlu olabileceğinin bilincine varır.
- Hırsların kontrol altına alınması: İnsanlar arzu ve yetenekleri arasında denge kurmayı öğrenerek davranışlarını kontrol etmeyi öğrenir, mükemmel insan olmaya çalışır.
- Başkasının mutluluğunu istemek: Kendi mutluluğu kadar başkasının mutluluğunu da önemsemeyi öğrenir.
- İyi insan olmak: Gönlü insan sevgisi ile dolu olup, zihninde ve kalbinde temizlik ve sadelik hissine erişmiş olmak.
- Kendini kontrol etmek: Kendi iç dünyasına dönerek hata ve kusurlarının muhasebesini yapmak.
- Manevi değerlere inanmak: Manevi değerler bireyin kötü özelliklerini yok etmeye çalışır.
- Tecrübeli ve bilgili olmak: Tecrübeli ve bilgili kişi çevresini etkileyip onları eğitme gücüne sahiptir. Böylece kişi topluma faydalı olabilir.

- Yardımsever olmak: Başkalarının düşüncesine önem verip görüş ayrılıklarına öfkelenmeden cevap verebilir, başkasının zor zamanında yanında olmasını bilir.
- Evlat yetiştirme: İnsanlar evlatlarına sevgi, dürüstlük gibi iç dünyalarını ve gönlünü zenginleştirecek prensipler öğretir.
- Eser oluşturma: Doğanın olanaklarına sahip olan birey aklı, bilgi ve tecrübesini kullanarak manevi yönden zengin eserler oluşturur.
- Dost edinme: İnsanlar dostlarını iyi ve kötü her yönüyle sevmesini bilmelidir.

Değer, genellikle kalıcı niteliğe sahip olmasından dolayı değişimi oldukça güçtür. Bu sebeple değer eğitimi sürecinin iyi planlanıp sistemli bir biçimde uygulanması gerekmektedir. Bunun için ise üç önemli koşulun gerçekleşmesi gerekir. Bunlar süreç koşulu, algısal koşul ve içeriksel koşuldur (Dönmez ve Yazıcı, 2008):

Süreç Koşulu: Öğrencilerin gönüllü olarak katılımı ile yaşantıları ve değerler arasında bütünleşme sağlayacak durumların yaratılması gerekir.

Algısal Koşul: Değerlerin öğrenilmesi öğrencinin kişiliğinin oluşmasında önderlik etmelidir.

İçeriksel Koşul: Toplumdaki görüşler ile öğrencinin öğrendikleri arasında tutarlılık olmalıdır.

Ulusoy ve Tay (2011)'a göre ise değer eğitimi vermesi gereken kişilerden biri de öğretmenlerdir. Bu noktada öğretmenlerin değer öğretimi sağlarken dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır:

- Öğretmen model olmalı,
- Öğrencilere sorumluluk vererek ahlaki gelişimine katkı sağlamalı,
- Sınıfta ortak sosyal doku oluşturmalı,
- Öğrenciye karar verme olanağı sunmalı,
- İş birliği içinde çalışmaya teşvik etmeli,
- Sınıf içinde tartışma ve paylaşma ortamlarının oluşmasına özen göstermelidir.

Değer eğitimi, çocuğun yaşamını sürdürdüğü her ortam içerisinde oluşabilmektedir. Bu eğitim sürecinde aile, yakın akraba, arkadaş çevresi, okul, medya gibi çeşitli öğelerin etkisi vardır. Servis, okul, oyun sahası, spor salonu gibi mekanlar değer öğretiminin bir parçasıdır. Eğitim programları ise bu öğretimin nasıl yapılmasını gerektiğini biçimlendirme görevine sahiptir (Doğanay, 2012; Ulusoy ve Tay, 2011). Öte yandan değer eğitiminde bir takım ilke ve süreçlerde bulunmaktadır. Bailey (2000) demokratik toplumlarda değer eğitiminin akıl yürütme

ve mantığa teşvik etmek, empati geliştirmek, özsaygı geliştirmek, iş birliği geliştirmek üzere dört süreci kapsamı gerektiğini ifade etmektedir. Bu süreçler şu şekildedir (akt. Doğanay, 2012; Bottery, 2000 akt. Kocabıyık, 2015):

Akil Yürütme ve Mantığa Teşvik Etmek: Değer eğitiminde akıl yürütme süreci kullanımına odaklanılmalıdır. Mevcut duruma dair ortaya çıkan sonuçlar dikkate alınarak yargılama ve karar verme sürecinin devreye girmesidir. Bu süreçte bireyin aktif olarak ahlaki muhakeme yapma durumu söz konusudur.

Empati Geliştirmek: Bir karara varmadan önce yansıtıcı olarak düşünerek hoşgörülü davranılmasını temele alır. Öte yandan, “bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır” (Dökmen, 2011, s.157).

Benlik (Özsaygı) Geliştirme: Kendine karşı öz saygısı düşük olan kişiler başkalarına yardım edemezler. Bu noktada bireyin kendini kabul edip, kendine saygı duyabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca zayıf ve güçlü yanlarını kabul edecek kendine güvenmesini desteklemektedir.

İş birliği Geliştirme: İş birliği içerisinde olan öğrencilerde biz duygusunu geliştirmektedir. Bu da değerlerin kazanım düzeyini arttırmaktadır. İş birliği ile birey, başarı ve başarısızlıklarda birlikte olduğunun bilincinde olarak bu durumda herkesin payı olduğunu fark edecektir.

2.5. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Değer eğitimi, bireyin eğitsel sürecinde ciddiye alınması gereken süreçlerden biridir. Bu süreçte değerlerin mümkün olan en doğru şekilde kazandırılabilmesi için uygulanmakta olan bazı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımların öğrencinin yaş düzeyi, duyuşsal yeterlilikleri, içinde bulunduğu çevre, kişisel özellikleri gibi birtakım etkenler göz önünde bulundurularak işe koşulması, değer eğitiminin verimini de olumlu şekilde etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda alan yazında değer eğitime yönelik yaklaşımları incelemekte fayda vardır.

2.5.1. Telkin Etme Yaklaşımı

Değerlerin telkin edilmesi yolu ile kazandırılmasında, arzu edilen davranışların ve değerlerin öğretiminin desteklenmesi sağlanmaktadır. Yaklaşımın çıkış noktası ise

değerlerin, kalıcı ve devamlı olarak öğrencilere aşılması diğer bir ifadeyle telkin edilmesidir (Dönmez ve Yazıcı, 2008). Öte yandan bu yaklaşımda yetişkinlerin çocuklara ahlaki değerlerin doğrudan öğretimini sağlayarak, davranışlarını şekillendirme, iyi alışkanlıkları kazandırma görevi ve sorumluluğu olduğuna inanılmaktadır (Doğanay, 2012).

Bu yaklaşım ile öğrenci, toplumda benimsenen değerleri almaktadır. Öğrencilere beyinlerinde önceden belirlenmiş değerlerin ve değer durumlarının belli bir grubunun oluşmasını amaçlamaktadır. Böylelikle öğrenciye, pekiştirme verme, buldurma, modeller ve canlandırma aracılığıyla istedik değerlerin telkin yoluyla kazandırılması hedeflenmektedir. Bu yaklaşım sayesinde kazandırılmak istenen değer belirlenir ve bir program dahilinde etkinlikler ile kazandırılmaya çalışılır. Telkin etme yaklaşımı Taba'nın da belirttiği gibi değerlerin kazandırılmasında en çok tercih edilen yollardan birisidir. Yetişkinlerin doğru olan ve gerekli olduğunu düşündükleri değerleri belirleyerek empoze etme ve telkine dayalı yaklaşımla oyunlar, kahramanlık şarkıları, öyküler ve efsanevi kahramanlar aracılığıyla öğretimi sağlar (Dönmez ve Yazıcı, 2008; Doğanay, 2012).

Telkin, insanlara sürekli bir şeyin tekrar edilerek neyin iyi neyin kötü olduğunun söylenmesi ve bu doğrultuda nasıl davranacaklarının belirtilmesi varsayımına dayanmaktadır. Telkin yönteminde soğrulama, düşünme inanma olmadan değerlerin kabulü söz konusudur (Doğanay, 2012).

Telkin yoluyla değer eğitimi, Amerika Birleşik Devletleri'nde 20. yy başlarında kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bazı dezavantajlarından dolayı günümüzde çok fazla tercih edilmemektedir. Bu sorunlardan en önemlisi zaman sorudur. Telkin yoluyla öğretimin, okullarda genel olarak başarıya ulaşmadığı belirlenmiştir. Çünkü öğretmenler, kısıtlı sürede beraber oldukları öğrencilerle özellikle zaman yetersizliğinden dolayı değerlerin davranışa dönüştürülmesini engellediğini ifade etmektedir. Öte yandan bu olumsuzluk dikkate alınarak değerlendirildiğinde, öğretmenlerin yaşam hikayelerini anlatarak öğrencilerin ders çıkarmasını sağlamaya dönük bir çalışma yapması bu sorunu ortadan kaldıracaktır (Dönmez ve Yazıcı, 2008).

2.5.2. Değerlerin Açıklanması (Belirginleştirme)

Gelişimsel yaklaşımların aksine bu yaklaşımın temeli bireylerin kendi yaşamlarında neyin önemli olduğunu nasıl belirlediklerine dayanmaktadır. Birey, neyin değerli olup olmadığına başkalarının düşüncelerine göre değil, konu hakkındaki her şeyi inceledikten sonra

kendisi karar verir (Uyanık Balat, 2012 akt. Külünkoğlu, 2018, s.30). Rahts (1966) tarafından ortaya konan bu yaklaşım, rasyonel düşünme ile sahip olunan duyguların gözden geçirilmesi ve mevcut değerlerin farkına varılmasını sağlamaktadır. Böylelikle birey kendi değerlerini karar vererek içselleştirebilir. Özellikle kişisel değerlerin belirlenmesi ve açıklanması noktasına öğrenciye yardımcı olarak mevcut inanç, tutum ve değerlerini inceleyip bu değerler hakkında düşüncelerine imkan tanır (akt. Dönmez ve Yazıcı, 2008).

Değerlerin açıklanması yaklaşımında üç adım bulunmakta bu her ana üç adımın içinde ise farklı etkinliklerin bulunduğu görülmektedir. Raths, Harmin ve Simon (1966) bu adımları şu şekilde açıklamaktadır (Doğanay, 2012):

Seçme:

- a. Çocuğun özgürce seçim yapmasını özendirmek.
- b. Bir seçme durumu ile karşı karşıya kalındığında alternatif seçenekler oluşturulmasına yardımcı olmak.
- c. Alternatif sonuçların üzerinde düşünülerek alternatif değerlendirmeler yoluyla çocuklara yardımcı olmak.

Ödüllendirme:

- a. Çocuğun, neyin korunup neyin ödüllendirildiğini düşüncelerini özendirmek,
- b. Seçeneklerin başkaları tarafından onaylanması için fırsat sunmak,

Davranma:

- a. Çocuğun, yaptığı seçimler ile tutarlı bir şekilde yaşaması ve bu seçimlere göre davranması noktasında özendirmek,
- b. Yaşam içerisinde bu davranışların tekrarlanabilmesi için çocuklara yardımcı olmak.

Belirtilen basamaklar da incelendiğinde değerlerin açıklanması yaklaşımında, gelişimsel yaklaşımların tam tersine bireylerin yaşamlarında neyin önemli olup nasıl belirlendiği üzerine odaklanmaktadır. Bu noktada birey neyin değerli olduğuna başkasının düşünceleri doğrultusunda değil tamamen kendi incelemeleri ve değerlendirmeleri sonucunda karar vermektedir (Güven, 2014).

Değer belirginleştirme yaklaşımı ile çeşitli etkinlikler uygulanabilirken, Oliner (1976) yapılmaması gerekenleri şu şekilde belirtmektedir (Doğanay, 2012):

- Öğrencilerin cevap vermesi için baskı oluşturulmamalıdır.

- Öğrencilerin belirttiği değerler eleştirilmemeli ve öğretmen kendi değerini öğrenciye belirtmemelidir.
- Tartışma süreçleri çok uzatılmamalıdır.
- Gruplara yöneltilebilecek sorular kesinlikle bireysel olarak sorulmamalıdır.
- Öğrencilerin sahip oldukları duyuşsal özellikler (bireysel amaç, ilgi, tutum, inanç vb.) değer açıklama durumunda kullanılmamalıdır.

Tüm bu verilen bilgiler doğrultusunda değer belirginleştirme yaklaşımının bazı olumsuz yönleri bulunmaktadır. Bunlar:

Ahlaki görecelik durumunu iletmeye eğilimleri vardır.

Ahlaki olan veya olmayan değer konularının arasındaki farkı açıklama noktasında başarısızdır.

Değer belirginleştirme yaklaşımında, öğretmen terapist rolü üstlenmektedir.

Bu yaklaşım öğrenci ve aile arasında mahremiyeti ortadan kaldırmaktadır (Dönmez ve Yazıcı, 2008).

2.5.3. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi diğer bir ifadeyle değer çözümlemesi yaklaşımında öğrencinin dikkatinin artırılması, ayırt edip düşünmesi amaçlanmaktadır. Bir sorunu çözmeye akılcı olup duygusallıktan uzaklaşması ve mantıksal düşünmesi öncelenmektedir. Bu yöntemde kullanılan örnek olaylar vasıtası ile de ahlaki düşünme becerisi kazanmaktadır. Bu sayede problem çözme becerisi kazanarak bunları sosyal problemlerine uygulamayı öğrenirler (Külünkoğlu, 2018).

Özellikle karşılaşılan sorunlara rasyonel ve bilimsel düşünmeyi dahil ederek çözüme ulaşılmaya çalışılmasının önemli olduğu bu yaklaşımda, ahlaki gelişimsel yaklaşımda ise ahlaki ikilemden ziyade sosyal değerler ile ilgilenilmektedir. Jerrold Coombs ve Milton Meux bu yaklaşımın üç temel amacını şu şekilde belirtmiştir (Dönmez ve Yazıcı, 2008):

- a. Öğrencilerin, incelenen değer konularına dair rasyonel karar almasına yardımcı olmak,
- b. Öğrencilerin, gerçekçi olarak değer kararları verebilmesi için gerekli yeteneklerin geliştirilmesine yardımcı olmak,
- c. Öğrencilerin, bir grup içinde ve kendileri arasında oluşabilecek değer ihtilaflarının nasıl çözümlenebileceğine ilişkin yardımcı olmak.

Değer analizi yaklaşımının sekiz aşamadan oluştuğunu belirten Welton ve Mallan (1999) ise bu aşamaları şu şekilde açıklamaktadır (akt. Doğanay, 2012):

Değer sorununu belirlemek,

Karşılaşılan değer sorununu açığa kavuşturmak,

Sorun hakkında bilgi toplamak ve bu bilgiler doğrultusunda kanıtlara ulaşmak,

Toplanan bilgilerin ve kanıtların uygunluğunu belirleyip doğruluğunu değerlendirme,

Soruna yönelik olası çözüm yollarının belirlenmesi,

Çözüm yollarına dair olası sonuçları belirleyip değerlendirmek,

Belirtilen seçenekler arasında uygun olan birini seçmek,

Seçilen öneri doğrultusunda davranımda bulunmak.

Ryan'a göre ise bu yaklaşımda belirlenen örnek olaylar yoluyla öğrencilere ahlaki düşünme becerisi kazandırılmaktadır. Ayrıca bilimsel problem çözme ve bu sorunların sosyal problemlere uygulanmasının kolaylaştırıldığı yöntemde öykülerden yararlanılması, öğretmenin iki değer arasındaki var olan bağlantıyı ortaya çıkarmaya yönelik sorular sorması gerekmektedir (Dönmez ve Yazıcı, 2008).

2.5.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Bu yaklaşımın Kohlberge ve Piaget'nin de bilişsel muhakeme, bilişsel düşünme, karar verme ve ikilem süreçlerine ilgi ilgili çalışmalarına dayandırıldığı belirtilmektedir. Kohlberg ahlaki değer kazanımında değerlerin kişinin bilişsel ahlaki gelişimine göre şekillenen akıl yürütme sonucunda oluştuğunu ifade ederek ahlaki gelişimi Gelenek Öncesi Düzey, Geleneksel Düzey ve Gelenek Ötesi Düzey olarak üç ana düzeyde incelemiş bu düzeylerin her biri de iki ayrı dönem olarak açıklamıştır (Dönmez ve Yazıcı, 2008; Kocabıyık, 2015):

Gelenek Öncesi Düzey (4-10 Yaş)

Belli bir otorite çerçevesinde oluşmuş değerlerin ya da hareketlerin ceza, ödül, karşılıklı çıkar gibi sonuçlara dayalı olarak ahlaki yargıları içermektedir.

İtaat ve Ceza Eğilimi (Bağımlı Ahlak/Heteronom Ahlak):

- Birey cezadan kaçabilmek için eylemde bulunur.
- Ceza almama amacı vardır.

- Eğer bir davranış cezalandırılıyorsa o davranış yanlış, cezalandırılmıyorsa doğrudur.
- Otoritenin istediği doğrultusunda hareket edilir.
- Birey ve nesnelere zarar vermekten kaçınılır.
- Otoriteye bağlılık temeldir.
- Bir otorite yoksa birey yanlış yapmaya meyillidir.
- Ben merkezilik hakimdir.
- “Kuvvetli olan kazanır” görüşü yaygındır.

Saf Çıkarıcı Eğilim (Araçsal Amaç: Pazar Ahlakı):

- Birey kendi çıkarlarını ön planda tutar.
- Öncelikle kendi isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılar.
- Yasak ve kurallar kendi çıkarları doğrultusunda ise uyum gösterilir. Karşılıklı çıkar söz konusudur.

Geleneksel Düzey (10-18 Yaş)

Geleneksel düzeyde ahlaki yargılar, diğer yargılara sadakat düşüncesi doğrultusunda temellendirilir. Kendi içinde iki alt kategoride incelenmektedir.

İyi Çocuk Eğilimi (Kişiler Arası Uyum)

- Kişilerin birbirlerinden beklentisi eylemi yönlendirmektedir.
- İyi insan diğer insanlarla ilgilenererek beklentilerine uygun davranışta bulunur.
- Kurallara uymak ve iyi bir insan olmak hedeflenir.
- Grup tarafından kabul edilmek asıl amaçlardandır.

Yasa ve Düzey Eğilimi (Toplumsal Sistem Vicdan):

- Kurallara uyulması önemlidir. Toplumsal düzenin ancak bu şekilde sağlanacağı görüşü hakimdir.
- Toplumsal düzeni korumak temel amaçtır.
- Kanunların sosyal düzeni sağladığı düşüncesinin bireylerin çıkarları ile çelişmemesi önemlidir.
- Vicdani değerler birey davranışlarında etken rol oynar.

Gelenek Ötesi Düzey (18 Yaş ve Sonrası)

Ahlaki yargıları oluşturan prensipler grup otoritesinin önüne geçmektedir. Bu düzeyde evrensel değerler ile uyumlu olan değer yargıları benimsenmektedir.

Sosyal Anlaşmalara Uyma (Yasalara Uyma/Toplumsal Sözleşme):

- Her bireyin kendi tercihleri vardır.
- Yasalar birey haklarını koruduğu için vardır.
- Çoğunluğun kararları doğrultusunda ile oluşturulduğu için yasalara uymak gerekir.
- Birey toplumsal sorumluluğunu yerine getirmelidir.
- Yasalar gerektiğinde toplumun iyiliği için yeniden düzenlenebilir.

Evrensel Ahlak İlkesi:

- Tüm insanların eşit olduğu düşüncesi hakimdir.
- Önemli olan insan hakları ve evrensel ahlak değerleridir.
- Doğru-yanlış; özgürlük, hak, adalet çerçevesinde birey tarafından belirlenmektedir.
- İnsan yaşamı her şeyin üstündedir görüşü hâkim olur, kurallar düzgün bir yaşam için vardır.
- Bu düzeye sadece bazı kişiler ulaşabilmektedir (Örneğin; Peygamberler).

Ahlaki muhakeme yaklaşımında genel olarak öğretmenin öğrencilere verdiği hikayelerle öğrenciyi bir çıkmazda bırakarak bunları çözmesi istenmektedir. Öğrenciler bu ikilemler arasında kendi düşüncesini söyleyerek öğrencinin hangi gelişim seviyesinde olduğu belirlenmektedir. Burada öğretmenin rehber görevi gördüğü herhangi bir telkinde bulunmadığı görülmektedir (Külünkoğlu, 2018).

Belirli bir ikilem çerçevesinde gerçekleştirilen ve öğrencinin ahlaki yürütme düzeylerinin geliştirilmesi için yapılan bu beyin fırtınasına ahlaki tartışma denmektedir. Bayer (1978) bu ahlaki tartışmaların etkili olabilmesi için bazı sınırlarının izlenmesi gerektiğini ifade eder (akt. Doğanay, 2012):

- a. Ahlaki ikilemin sunulması ve bu ikilemlerin öğrencilerin yaşamlarında karşılayabileceği gerçeklikte olması gerekir.
- b. Belirlenen ikilemlere geçici olan yanıtlar aranmaktadır. Verilen yanıtlara neden o cevabın verildiğinin açıklanması istenmektedir.
- c. Küçük gruplar oluşturulup bu verilen cevaplar tartışılır.
- d. Bu gruplarda belirlenen görüşler bir sözcü aracılığıyla sınıfta paylaşılır ve iki farklı seçeneğe dair yanıtlar tahtaya yazılır.
- e. Öneriler üzerine düşünülerek sonuca ulaşılır.

Fenton'a göre ise tüm bu ikilemler uygulanırken bu ahlaki ikilemlerin taşınması gereken özellikler şu şekildedir (Dönmez ve Yazıcı, 2008):

- İkilemler işlenen konu ile ilişkili olmalı.
- İkilemler tek bir cevaba yöneltmek yerine farklı yanıt seçeneklerini içerecek olanak sağlayacak şekilde açık uçlu olmalıdır. Böylelikle öğrenciler arasında tartışma, akıl yürütme, bilişsel çatışma sağlanabilecektir.
- İkilemler öğrencilerin akıl yürütmeye odaklanmasına yardımcı olmalıdır.
- İkilemler öğrenci düzeyine uygun olmalı.
- İkilemler mümkün olduğunda basit olmalı.

2.5.5. Bütüncül Yaklaşım/ Kohlberg'in Adil Topluluk Okulları

Bu yaklaşımda, okulların çocuğun karar alma ve yürütme sürecine geçirmesi noktasında demokratikleştirmek ve demokrasinin ilkelerine paralel uygulama olanağı sunmaktadır. Adil topluluk okulları, belirlenen kuralların okuldaki personellerle birlikte belirlenip bu sorumlulukların da ortak olarak paylaşıldığı bir yaklaşımı ele almaktadır. Bu okullarda danışma kurulu, haftalık toplantılar ve disiplin komitesi olmak üzere üç komite bulunur (Doğanay, 2012):

Danışma Kurulu: Bir öğretmenin danışmanlığında küçük gruplar oluşturularak, bu gruplarla birlikte her hafta yapılan toplantılarda okulda meydana gelen olaylar üzerine konuşulur.

Haftalık Toplantılar: Okul kuralları demokratik olarak belirlenir ve devamsızlık, hırsızlık, madde kullanımı gibi konularda beklentiler üzerine tartışmalar yapılır, toplantı sonunda sonuçlar karara bağlanır.

Disiplin Komitesi: Sekiz öğrenci ve iki öğretmen/yöneticiden oluşur. Okul kurallarına uymayanlar yaptırımla karşılaşır. Verilen yaptırımın suçu için uygun olmadığını düşünüyorsa bu konu haftalık toplantının gündemine dahil edilir.

2.5.6. Eylem/Davranış Öğrenme Yaklaşımı

Eylem yoluyla öğrenme yaklaşımında yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlayacak etkinlikler düzenlenmektedir. Değerlerin sınıf ortamından ziyade toplum içinde davranışa

dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Bu noktada öğrencilerin kendi değerlerini belirleyip yaşantı haline dönüştürmesi önemlidir. Bu noktada yaşantı içinde karşılaşılabilecek problemlere olası çözüm yollarının belirlenerek değerlendirilmesi yapılır. Böylelikle öğrenci bir toplumun sosyal bir üyesi olduğuna yönelik cesaretlendirilir (Aktepe ve Tahiroğlu,2016; Külünkoğlu, 2018).

2.5.7. Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

Gözlem yoluyla öğrenmede deneyim ve yargılar ön plandadır. Öğrencinin model aldığı kişilerin davranışlarını, tutumlarını, değer yargılarını da örnek almaktadır. Özellikle takdir edilen değerlerin tekrar edebilirliği, değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay kavramının önemini göstermektedir (Külünkoğlu, 2018). Öğrenciler sosyal yaşamdaki davranışlarının birçoğunu çevrelerini gözlemleyerek ve bunları model alarak edinir. Bu model alma durumunda filmler, televizyon programları, internet, diziler vb. etkilidir. Bunların dışında anne, baba, öğretmen, şarkıcı, siyasetçi, din adamı, futbolcu, basketbolcu vb. de model alınan kişiler arasında yer alabilir. Burada öğretmenlere düşen en önemli görevlerden biri bu model alınan kişilerin olumlu yönlerinin ön plana çıkarılıp içselleştirilmesi noktasında yardımcı olmaktır (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016).

2.5.8. Karakter Eğitimi

“İnsanların temel etik değerleri anlaması, onları önemsemesi ve onlar doğrultusunda davranması için onlara kasıtlı olarak yapılan çabalar” olarak açıklanan karakter eğitimi, değer öğretiminde ahlaki erdemlerin aşılması çocuk-genç itaatinin sağlanması ve eğitimde öğretmenin rolünün ve otoritesinin kullanımı ile ilgilidir. Bu doğrultuda okul ve öğretmenin karakter eğitimi noktasında daha aktif olması gerektiğini ifade etmektedir (Doğanay, 2012). Bu yaklaşımda asıl amaç anlayışlı, ilgili, üretken, ahlaki değerleri olan, kapasitesini iyi yönde kullanan ve doğru şeyler yapan bireyler yetiştirebilmektedir (Güven, 2014).

Bu yaklaşımın öncülerinden Lickona’ya göre karakter eğitimi prensipleri şunlardır (akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015):

- Ahlaki değerleri özendirip iyi karakterleri ortaya çıkarır.
- Okul yaşamı boyunca temel değerlerin özendirilmesi ancak geniş kapsamlı bir yaklaşım olan karakter eğitimi ile sağlanabilir.
- Okullar sevecen ve hümanist bir topluluk olmalıdır.
- Karakter kapsamında davranış, duygu ve düşünce vardır.

Karakter eğitiminde okul için öğretmenlere yönelik bazı stratejiler bulunmaktadır. Bunlardan tüm okulu kapsayan stratejiler şu şekildedir (Doğanay, 2012):

- Sınıf dışındakileri önemse ve koruma,
- Okulda pozitif değerler kültürü yaratma,
- Aile ve çevreyi karakter eğitiminin parçası olmaya davet etme,

Öğretmenlerin sınıflarda birey olarak kullanabilecekleri stratejiler ise şu şekildedir:

- Etik kılavuz, model ve bakıcı olarak öğretmen,
- Birbirine saygı ilkesinin temele alındığı bir sınıf ortamı yaratmak,
- Ahlaki disiplini sağlamak,
- Demokratik sınıf ortamı oluşturmak için sınıf toplantıları düzenlemek,
- Değerleri eğitimin parçası olarak öğretmek,
- İşbirliğine dayalı öğrenmeyi kullanmak
- Vicdanları geliştirmek,
- Öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerini yükseltmek,
- Çatışma yönetimini öğretmek,

2.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitimi

Sosyal bilgiler dersi bireylerin birbiri ile ve çevresiyle olan etkileşimini odaklanmaktadır. Bu etkileşimin duyuşsal boyutları bulunmaktadır. Bireylerin kendisi ve diğerleri hakkındaki inançları, tutumları ve değer yargıları bu etkileşimi etkilemektedir. Bu sebeple sosyal bilgiler eğitiminin bireylerde demokratik tutum, değer ve inançlarının geliştirilmesinde, var olan değerlerin fark edilmesinde ve bunların çevreleriyle etkileşimlerini ne yönde etkilediğinin bilincinde olabilmeleri noktasında sorumluluğu bulunmaktadır (Doğanay, 2012).

Özellikle sosyal bilgiler eğitimcilerinin ve program geliştirme uzmanlarının üzerinde durduğu konulardan biri de demokratik değerlerin neler olması gerektiği sorunudur. Bailey (2000), değerlerin belirlenmesi noktasında dört temel kaynağın olduğunu ifade etmektedir. Bunlar birey, ilişkiler, toplum ve çevredir (akt. Doğanay, 2012):

Birey: Entelektüel, ahlaki ve bedensel gelişimin kapasitesine bağlı olarak bireyin biricik oluşuna değer vermek.

İlişkiler: Başkalarının bizim için bir şeyler yapmasına ya da bir şeye sahip olmasına bakmadan, sadece kendisi olduğu için onlara ve karşılıklı ilişkilere değer vermek.

Toplum: Bireylerin toplumda birbirini sevip, değer vermesinin kaynağının adalet, doğruluk, insan hakları, birlikte çalışma ve hukukun üstünlüğü gibi değerlere sahip olmak.

Çevre: Yaşamın kaynağı doğrultusunda insan yapısına ve doğal çevreye değer vermek.

MEB (2018)'in sosyal bilgiler programı incelendiğinde kazandırılması hedeflenen on sekiz değer olduğu görülmektedir. Bu değerler: vatanseverlik, yardımseverlik, tasarruf, sorumluluk, sevgi, saygı, özgürlük, eşitlik, estetik, dürüstlük, duyarlılık, dayanışma, çalışkanlık, bilimsellik, barış, bağımsızlık, aile birliğine önem vermedir. Bu değerler gerek program amaçlarında gerekse öğrenme alanlarındaki kazanımlar içerisinde örtük veya doğrudan olarak kazandırılmaya çalışılmaktadır. Öğretim programlarının kazandırılmak istenen istendik davranışlar doğrultusunda yapılandırılması gerektiği bilinmektedir. Bu doğrultuda Jarolimek (1990), sosyal bilgiler dersindeki değer eğitimi öğretimi yapılırken bazı ilkelere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu ilkeler şu şekildedir (akt. Doğanay, 2012);

- Tarih konuları bağlamında, ülke gelişimindeki ideal olarak kabul edilen değerler ele alınmalıdır.
- Sınıf ortamında başkasını düşünme, eşitlik, özgürlük, bireysel davranışlardan sorumlu olma, bağımsız düşünme, insan onuruna saygı vb. değerlerin yaşatılmasına dikkat edilmelidir.
- Eskiden yaşamış ya da günümüzde hala yaşamakta olan ve değerlerle özdeşleştirilebilecek kişilerin biyografisi derslerde kullanılabilir. Bunun dışında tüm edebi ürünler ve sanat ürünleri değer eğitiminde aktif olarak kullanılabilir.
- Farklı adalet ve hukuk sistemleri incelenerek bunların değer kazanımında kullanılması sağlanabilir.
- Gerek dini gerekse ulusal bayramlar değerler açısından incelenebilir.
- Toplumsal değerlere ters düşen durumlar sınıfta tartışılabilir.
- Farklı kültürlerin değerleri karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- Çocuk Hakları Bildirgesi, Çevre koruma yasaları, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi vb. değerler perspektifinden ele alınarak incelenebilir.

Sosyal bilgiler dersi bir değer eğitimi dersidir (Kan, 2010, s. 140). Çünkü hayata hazırlayıp vatandaşlık beceri ve değerlerini kazandırma işlevinin olması, bu işlevlerin dersin amaçlarında açıkça ifade edilmesi sosyal bilgilerin değer eğitimi bakımından önemini göstermektedir (Akengin, Sağlam ve Dilek, 2002). Günümüzde ülkesine karşı sorumluk bilinci gelişmiş ve bu sorumluluklarını yerine getiren, evrensel olarak kendini insanlara karşı sorumlu hisseden bilinçli vatandaşların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu vatandaşlık profili, olaylara tüm insanların gözünden tarafsız ve empatik bakış açısıyla yaklaşım sürdürülebilir bir gelecek için uğraşan vatandaşı ifade etmektedir (Kan, 2009). Sosyal bilgiler dersinin düşünen, sorgulayan, yeni değerler üretebilen vatandaş gelişimindeki etkisi değerlendirildiğinde değerlerin sosyal bilgiler dersinin özünü oluşturduğu ifade edilebilmektedir. Öte yandan sosyal bilgiler dersinin toplumla doğrudan olan ilişkisi öğrencinin toplumu tanımmasını kolaylaştırmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi insanlara farklı yaşam şekilleri, farklı kültürlere dair bilgi vererek bu insanlarla empati yapma, bu insanlara değer gösterme, saygı ve hoşgörü duygusunu geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Öte yandan kültür, ekonomi, devlet gibi sistemler hakkında görüş geliştirerek bu konularda da eleştirel düşünebilme, problem çözmeye, yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olarak gelecek bilinci oluşturulmasına katkı sağlamaktadır (Gömlüksiz ve Cüro, 2011). Toplum mühendisliği görevi gören sosyal bilgilerin kültürleri ve değerleri iyileştirme görevi yanında özverili, erdemli, girişimci, çalışkan, görev ve sorumluluklarını bilen, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilimsel düşünebilen insanların yetişmesini sağlamaktadır (Bağcı, 2007; Gömlüksiz ve Cüro, 2011). Sonuç olarak sosyal bilgiler dersi bireylere değer eğitimi kazandırılması noktasında katkısı olabilecek yegane derslerdendir. Çünkü sosyal bilgiler dersinin coğrafya ve kültür ile olan bağlantısı, tarihsel konularla beslenen disiplinler arası yönü öğrencilerin değerleri iletişimsel bir şekilde kavrayıp içselleştirmesini sağlayacaktır (Kocacı, 2015).

2.7. Vatanseverlik Değeri

Vatanseverliği anlayabilmek için öncelikle vatanın ne manaya geldiğini bilmek gerekmektedir. Çünkü vatan olmadan vatanseverliğin olamayacağı gibi, bir değer olarak kazandırılması ise mümkün görünmemektedir. Vatanseverlik değeri denilince akla gelen ilk isimlerden biri şüphesiz Ziya Gökalp'tir. Gökalp, eserlerinde sıklıkla vatan temasını kullanarak okuyucularının zihninde farklı ufuklar açılmasını sağlamıştır. Öyle ki Ziya Gökalp'in eserlerinde "vatan" kavramını "millî hars" (kültür)'dan ayırmadığı görülmekte ve "Vatan (millî

hars) dediğimiz şeydir ki üstünde oturduğumuz toprak onun ancak zarfından ibarettir. Ve ona, zarf olduğu içindir ki mukaddestir” diyerek vatanın milli kültürle bağlantısıyla birlikte önemini de vurgulamıştır (Gökalp, 2019, s.86).

“Vatan dinî, ahlaki, bedii güzelliklerin bir müzesidir, bir sergisidir. Vatanımızı deruni bir aşkla sevmemiz bu samimi güzelliklerin mecmuu olduğu içindir. O hâlde, millî harsımızı bütün güzellikleriyle ne zaman meydana çıkarırsak, vatanımızı en çok o zaman seveceğiz ve bu kadar şiddetle seveceğimiz o sevimli vatan uğruna şimdiye kadar yaptığımız gibi yalnız tehlike zamanlarında hayatımızı değil, sulh ve sükun anlarında da bütün şahsi ve zümrevi ihtiraslarımızı feda edebileceğiz. Görülüyor ki millî tesanüdü kuvvetlendirmek için, ilk iptida, millî harsı yükseltmekle mükellef olan münevverlerin bu işi çabuk başarmaları lazım” (Gökalp, 2019, s.87).

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere vatan sadece somut bir değer değildir. Vatan; dini ve ahlaki boyutta manevi güzelliklerin olduğu, içten bir duyguyla bağlanıp sevilen, milli kültürün bir parçası olan aynı zamanda varlığı ve bekası için candan bile geçilebilen kıymetli ve kutsal bir değerdir. Bu kutsal değeri yüceltmek için çabalamak, gerektiğinde fedakarlıklarda bulunmak vatanseverliğin en temel vazifesidir.

Öte yandan Gökalp eserlerinde vatan kavramını milli hars dışında, “turan” kavramının yerine kullandığı da görülmektedir. Öyle ki Turan yani vatan, sadece Türkiye ile sınırlı olmayan, Türklerin yaşadığı geniş bir coğrafyanın ifadesidir. Gökalp, vatan tanımına yönelik olarak Turan adlı eserinde ise şu dizeleri dile getirmiştir:

“Vatan ne Türkiyede’dir Türkler’e, ne Türkistan,

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...” (Hacıeminoğlu, 1979:216).

Türk’ün olduğu, bayrağının dalgalanabildiği, kendi inancını, örf ve adetlerini hür bir şekilde yaşayabildikleri her yerin vatan olabileceğini söylenebilmekle birlikte, yine Gökalp’in duygulara tercüman olan cümlesinde olduğu gibi vatan yani “Turan, bütün Türklerin mazide ve belki de istikbalde bir şeniyet olan büyük vatanıdır” (Gökalp, 2019, s.25) ifadesini kullanmak yerinde bir tespit olacaktır.

Ali Fuat Başgil’e göre ise “vatan, yalnız maddi bir mekandan, köy, kasaba ve şehirden ibaret değildir, aynı zamanda mekan içindeki manevi kıymetleri ihtiva eden bir fikirdir” (Başgil, 1947).

Vatan kavramına yönelik yapılan diğer tanımlara bakıldığında Öner (2008, s. 261-262)'e göre “vatan; bir milletin barındığı, doğal kaynakları ile ihtiyaçlarını karşıladığı yurttur. Diğer bir anlamı ise geçmişten gelen bağ ile milleti güçlendiren ve varlık kazandıran kutsal bir coğrafi bölgedir”.

Eski Türklerde de vatan kavramının oldukça kutsal olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada Hun Devleti'nin kurucusu Mete Han'ın vatan toprağına dair düşüncelerini dile getirmek uygun olacaktır. Tatar hükümdarının Mete Han'a karşı savaş bahanesi olarak önce atını sonra eşini istediğı bilinmektedir. Mete Han savaşa sebep olmaması adına iki istediğı de kabul etmek durumunda kalmıştır. Ancak Tatar hükümdarı sonrasında çorak, ağaçsız bir araziye de istemiş, yapılan kurultayda bu verimsiz toprağın verilmesinin herhangi bir sakıncası olmayacağı kararı çıkmasına rağmen Mete Han “Vatan bizim mülkümüz değildir. Mezarda yatan atalarımızın ve kıyamete kadar doğacak torunlarımızın bu mübarek toprak üzerinde hakları vardır. Vatandan –velev ki bir karış kadar olsun vermeye hiç kimsenin salahiyeti yoktur” (Gökalp, 2019, s. 149) diyerek savaş açmıştır. Buradan, ister verimli isterse verimsiz olsun vatanın bir karış toprağının dâhi kıymetini dile getirerek, vatanın ne denli kıymetli olduğu anlaşılmaktadır.

Vatanseverlik denildiğinde akla gelen önemli bir diğer isim Namık Kemal ise, vatanın sadece aynı coğrafya sınırlarını paylaşmak anlamına gelmediğini, atalarımızın emanetlerinin, anıların ve deneyimlerin bulunduğu özellikle manevi anlamda bağlayıcılığı olan mekan olarak ifade etmektedir (Mardin, 2008).

Ali Fuat Başgil vatanseverliğin, vatan toprağının ve maddi değerlerin düşmandan korumaktan ibaret olmadığını, aynı zamanda bu değerlerin korunması ve yaşatılması manasına geldiğini ifade etmektedir. Bu sebeple de toplumsal değerlerin en yükseğı olduğunu vurgulayarak vatanseverliğin aynı zamanda “milli kıymet ve kudsiyetleri sevmek” olduğunu belirtmiştir (Başgil, 1947).

Vatanseverlik kavramının milliyetçilik kavramı ile gerek siyasal yaklaşım gerekse tutum bakımından benzerlik göstermesinden dolayı iki kavram arasında benzerlik bulunmaktadır (Kateb, 2000). Viroli vatanseverlik ile milliyetçiliğin zaman zaman eş anlamlı kullanıldığı ve bu sözcüklerin anlam bakımından ayrılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu iki kavramın ayrılmasının sebepleri ise vatanseverliğin birincil değeri cumhuriyet fikri ve cumhuriyetle sağlanan hür yaşam şekli iken, milliyetçiliğin birincil değeri halkın milli ve kültürel birliğinin temele alınmasıdır (Bakioğlu ve Kurt, 2016). Oysa Ziya Gökalp vatanseverlik ile milliyetçiliğı bir bütün olarak görmüş, bir ülke olabilmek adına ülkünün, milliyetçiliğın ve vatanseverliğın önemini her fırsatta vurgulamıştır (Karaderili, 2019).

Alan yazında vatanseverliğe yönelik farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. Zamir ve Horowitz (2013, s. 203)'e göre vatanseverlik; kişinin kendisinin yaşamını sürdürdüğü ülkeye ait hissetmesidir. Özkartal (2009)'a göre vatanseverlik bireyin kendinden başlayarak ailesi, akrabası, dostları, insanları ve ülkesini sevmesidir. Elban (2011)'a göre vatanseverlik ise milli kimlik, milli gurur, vatan ve millet sevgisidir. Genel olarak vatanseverliğin ne olduğuna yönelik tanımlar incelendiğinde temelde, milli bilinç duyguları ile özdeşleştirilip, vatanın sevilmesi olarak açıklanmaya çalışıldığı söylenebilmektedir.

Vatanseverlikte baskın temel duygulardan biri sevgidir. Çünkü vatansever birey, vatanyla sevgiye dayalı olarak duygusal bir bağ oluşturur. Bu duygu ise bir değer olarak vatana bağlılığın işaretidir. Vatanın var olan bütün unsurları ile birlikte kabul edilip sevilmesi, korunması vatanseverlik değerinin temel özelliklerindedir. Sokrates örneğinde olduğu gibi, Sokrates cezalandırılmak durumunda kalsa bile Yunan yasasına bağlılığının temel sebebinin vatan sevgisinden kaynaklandığı görülmektedir. Çünkü Sokrates vatanını sevdiği için yasa kendisi için olumsuz sonuçlar doğursa dahi, yasalar vatanın düzeni için uyulması gereken kuralları oluşturmaktadır. Bu sebeple vatanseverlik de, öncelikle vatan için iyi olanı istemeyi gerektirmektedir (Karaderili, 2019). Öte yandan Hüseyin Nihal Atsız'ın da ifade ettiği gibi "Türk bir vazife için yaratılmıştır, o vazife kâinat güzelleştiği zaman biter" sözünde milli bir çizgi çerçevesinde vatanseverliğin ön koşulu olarak vatana hizmet etmek olduğu ve onun iyiliği ve güzelliği için uğraşmanın ön koşul olduğu söylenebilmektedir (Yavuz, 2018).

Vatanseverlik değeri, bir ülkenin var olup, dünyaya varlığını kanıtlamasına yardımcı olan önemli bir güçtür. Devletler, kendi tarih bilincini toplumuna kavratıp yeni şeyler üretmek için var olmaktadır. Vatanseverlik de bu noktada toplumsal algı ve düşünce biçimi oluşturmaktadır. Yani, var olabilmek ve bu varlığın devamlılığının sağlanabilmesi için gereklidir. Ülkenin birlik ve beraberliğinin sağlanmasında ulusal kurumlar yaşam tarzları ve gerekli politikaları oluştururlar. Bu noktada vatanseverlik değeri ise ulusal kurumların politika ve değerlerinin güçlü bir ifadesini oluşturmaktadır (Avcı, 2015).

2.8. Vatanseverlik Tutumları

Vatanseverlik ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde çeşitli vatanseverlik tutumlarının ortaya konulduğu görülmektedir. Bunlardan en belirgin olanlar "yapıcı vatanseverlik" ve "tutucu vatanseverlik"tir.

2.8.1. Yapıcı Vatandaşlık (Demokratik-İlimli-Aktif)

Ülke politikalarının bazılarının onaylanıp bazılarının eleştirildiği aynı zamanda ülkenin ideallerinin pozitif bir yönde yükseltilmesi için çaba sarf edildiği vatandaşlık anlayışıdır (Elban, 2011). Bu vatandaşlık anlayışında politikacıların etkilerinden uzak, bireyin inançları doğrultusunda oluşturduğu tutumlar temele alınmaktadır. Burada yanlışla karşı doğruyu dile getirme, ülkeye bağlılık, muhalefete saygı gibi yönelimler bulunmaktadır (Westheimer, 2007).

2.8.2. Tutucu Vatandaşlık (Otoriter-Aşırı-Kör)

Tutucu vatandaşlık, bireyin koşulsuz şartsız ülkesine sadakat ile bağlı olmasıdır. Bu vatandaşlık türünde birey ülkesine karşı yapılan eleştirilere kapalıdır. Tutucu olarak vatandaşlık türünde ülkesinin diğer ülkelerden daha baskın olabilmesi için destekleyicidir. Ülkesini desteklerken sorgulamayan bir tavra sahiptir. Tüm bunların yanında eleştiriye kapalı olduğu için gerek eğitim gerek demokrasi bağlamında istedik özellikleri taşımamaktadır (Elban, 2011). Bu vatandaşlık türünde milliyetçilikle sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Fakat tutumlardaki aşırıcılık ana temadan uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Sorgulamadan uzak, otoriteye itaat olduğu için politikacılar menfaatleri doğrultusunda bu toplumlarda bu vatandaşlık türünü geliştirmek isteyebilir. Çünkü eleştiriden uzak salt kabule dayanan bir sisteme dayalıdır (Westheimer, 2007; Karaderili, 2019).

2.9. Vatandaşlık Tutumlarının Karşılaştırılması

Vatandaşlık sınıflamalarının yapılması esnasında, toplumsal nesnenin ne olduğu ve toplumsal değer etkisinin dikkate alınması doğrultusunda belirlendiği görülmektedir. Öte yandan vatan ve vatana dair kavram dönüşümlerinin ülke ve kişi arasındaki ilişkilerinin değişimleri farklılaşmalardaki etkili olan etkenler arasında yer almaktadır (Keleş, 2019)

Bu doğrultuda Nathanson (1997) vatandaşlığı aşırı ve ilimli vatandaşlık olarak ele alarak incelemiştir. Nathanson'un bu vatandaşlık tutumlarına yönelik olarak özellikleri Tablo 1'de şu şekilde ifade edilmektedir (akt. Yazıcı ve Yazıcı, 2010, s.651):

Tablo 1. Aşırı ve İlimli Vatandaşlık

<i>Aşırı Vatandaşlık</i>	<i>İlimli Vatandaşlık</i>
1. Ülkesinin daha üstün olduğu inancı	1. Ülkesine karşı özel bir sevgi
2. Diğer ülkeler üzerinde egemenlik kurma isteği	2. Ülkesinin başarılı ve gelişmiş bir ülke olmasını istemek
3. Ülkesine karşı ayrımcı bir ilgi	3. Ülkesine karşı özel fakat ayrımcı olmayan bir ilgi

4. Ülkesinin amaçlarının peşinden giderken hiçbir ölçüye tabi olmamak	4. Ulusal hedefleri ahlaki çerçeve de takip etmeyi desteklemek
5. Ülkesinin askeri politikalarını kendiliğinden desteklemek	5. Ülkesinin politikalarını, koşullara bağlı olarak desteklemek

Tablo 1 incelendiğinde aşırı vatanseverlikte birey ülkesinin diğer ülkelerden daha üstün olduğuna yönelik bir inanca sahiptir. İlimli vatanseverlikte ise birey ülkesine karşı böyle bir görüşe sahip olmasa da ülkesine yönelik özel bir sevgi beslemektedir. Aşırı vatanseverlikte diğer ülkeler üzerinde egemenliğin kurulmasına yönelik bir istek varken, ılımlı vatanseverlikte ülkenin gelişmişlik düzeyinin yüksek ve başarısına odaklanılmaktadır. Aşırı vatanseverler ülkesine karşı daha ayrımcı olarak yaklaşırken, ılımlı vatanseverler ülkesine yönelik özel olan ancak ayrımcılıktan uzak bir ilgi göstermektedir. Aşırı vatanseverlikte ülke amaçları uğruna herhangi bir ölçüye tabii olunmazken, ılımlı vatanseverlik de ahlaki çerçevede ulusal hedeflerin takip edildiği görülmektedir. Son olarak aşırı vatanseverler ülke askeri politikasını herhangi bir teşvik olmadan kendiliğinden desteklerken, ılımlı vatanseverler koşullara bağlı olarak desteklediği görülmektedir.

Westheimer (2006) vatanseverliği otoriter vatanseverlik ve demokratik vatanseverlik bağlamında incelemiştir. Westheimer'in otoriter ve demokratik vatanseverliğe yönelik olarak özellikleri Tablo 2'de şu şekilde ifade etmektedir (akt. Yazıcı ve Yazıcı, 2010, s.651-652):

Tablo 2. Otoriter ve Demokratik Vatanseverlik

<i>Otoriter Vatanseverlik</i>	<i>Demokratik Vatanseverlik</i>
<i>İdeoloji</i>	
1. Ülkesinin, aslında diğerlerinden daha üstün olduğuna inanmak.	1. Her milletin fikirleri takdire ve saygıya değerdir
2. Öncelikle toprağa, doğuştan gelen haklara, yasal yurttaşlığa ve hükümetin amaçlarına sadakat.	2. Öncelikle demokrasinin altında yatan prensiplere sadakat.
3. Sorgusuz bağlılık.	3. Sorgu dolu, eleştirel, bilinçli
4. Liderleri refleks olarak takip etmek, onları kayıtsız şartsız desteklemek.	4. Toplumdaki insanları, belirli ilkeler temelinde gözetmek (özgürlük, adalet vb.)
5. Ulus içindeki kusurları ve sosyal çatışmaları görmemek.	5. Özellikle ulus içerisindeki aksaklıkları açıkça kınamak.
	6. Farklılıklara saygı, hatta onları desteklemek.
<i>Slogan</i>	
1. Haklı ya da haksız benim ülkem.	1. Farklılıklar yurtsever unsurlardır.
2. Ya sev ya terk et.	2. Sessiz kalmama hakkına sahipsin.

Tablo 2 incelendiğinde otoriter vatanseverlik de ve demokratik vatanseverlikte belli başlı ideolojiler olduğu anlaşılmaktadır. Otoriter vatanseverlikte birey ülkesinin diğer ülkelerden üstünlüğü fikrine inanırken, demokratik vatanseverlikte birey her milletin fikirlerinin takdir edilip saygı duyulması gerektiği fikrini savunmaktadır. Otoriter vatanseverlikte toprağa, hükümet amaçları, yasal yurttaşlık ve doğuştan gelen haklara bağlılık

söz konusuysen, demokratik vatandaşlık da demokrasinin temel prensiplerine bağlılık temeldir. Otoriter vatanseverlikte sorgulamadan kaçınılırken, demokratik vatanseverlik eleştiriye açık, bilinçli bir bakış açısı için sorgulamaya dayanmaktadır. Otoriter vatanseverlikte liderler sorgulanmadan desteklenip refleksel olarak takip edilirken, demokratik vatanseverlikte özgürlük, adalet gibi temel ilkeler ışığında toplumdaki insanlar gözetilmektedir. Otoriter vatanseverlikte sosyal çatışmalar görmezden gelinirken demokratik vatandaşlıkta görmezden gelinmemesinin yanında kınanma durumu söz konusudur. Ayrıca demokratik vatandaşlıkta farklılıklara saygı duyulup bu farklılıkların desteklendiği bir vatandaşlık anlayışı hakimdir. Otoriter vatandaşlığın “haklı ya da haksız benim ülkem” ve “ya sev ya terk et” anlayışına dayanmaktayken, demokratik vatandaşlıkta “farklılıklar yurtsever unsurlardır” ve “sessiz kalmama hakkına sahipsin” görüşünün yansıdığı sloganlar kendini göstermektedir.

2.10. Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasında Etkili Olan Unsurlar

2.10.1. Aile

Aile, önemli bir sosyalleştirme görevi olan kurumdur. Başka bir ifade ile toplumsal değer sistemi, inanç, duygusal yönelim, siyasal değer öncelikle ve temel olarak aile aracılığıyla çocuklara aktarılır. Bu görevi yerine getirirken aile sadece onlara yardım etmekle kalmayıp mevcut yaşam şartlarına yönelik sorunları başkasına yüklemek yerine kendi sorunları ile baş edebilmeyi sağlamaktadır. Ebeveyn değerleri direkt çocuklara yansıdığı için toplumsal değerlere nazaran daha etkili olmaktadır. Bu sebeple ebeveyn yöneliminin çocuğun gelişiminde önemli bir kısmını oluşturduğu bir gerçektir (Ulusoy ve Tay, 2011). Bu açıdan değerlendirildiğinde ise vatanseverlik değerinin kazandırılmasında ailenin ilk girişimi sağlayarak bu değer kazandırılmasına yönelik faaliyette bulunması vatanseverlik değerinin kazanımı noktasında faydalı olacaktır. Vatanseverlik, Türk milleti için oldukça önemli bir değerdir, bu sebeple henüz çocukluk çağlarında ebeveynler tarafından kazandırılması için yapıcı çalışmaların yapılması gerekmektedir (Karaderili, 2019).

Çocuğun kişiliğinin gelişiminde objelere nazaran bireylerin daha çok etkili olduğu bilinmektedir. Özellikle anne baba veya kardeşler ile temasın değer oluşumunda önemli bir yeri bulunmaktadır. Ailelerin çocukların olmasını istedikleri veya onlara öğretilmesi gerekli olan değerlerden vatanseverlik, adil olmak, çalışkanlık, aile birliğine önem verme gibi değerleri önemli gördükleri belirlenmiştir. Bu sebeple bu değerlerin saygı ve güven çerçevesinde

öğrenmeye olanak sağlanması değer öğretiminde daha olumlu sonuçların doğmasını sağlayacaktır (Ulusoy ve Tay, 2011).

2.10.2.Okul

Okulun insan yaşamında önemli bir yeri bulunmaktadır. Birey aile ortamında kazandığı değerleri okul ortamında yaşantı yoluyla öğrenmeye dahil edilmesi ile pekiştirmektedir. Vatanseverlik değeri de, gerek örtük gerekse düzenli öğretim yöntemi ile öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu öğretimin sağlanması noktasında ise çeşitli eğitsel uygulamalardan faydalandığı bilinmektedir (Karaderili, 2019).

Öte yandan değer öğretiminde öğretmenlerin “söylediğimi yap, yaptığımı yapma” durumu değer öğretiminde etkili olmamaktadır. Çünkü öğrenci değer atfetme durumunda söylenenlerden ziyade davranışa dökülenleri kriter olarak almaya daha açıktır. Bu noktada öğrencilerin okul üyelerinin sergilediği değer öğelerini gözlemleyerek temel değerleri benimsedikleri unutulmayarak, vatanseverlik gibi temel değerlerin vurgulandığı öğretim stratejileri ile bu değerler daha anlaşılır hale getirilmesi sağlanmalıdır (Ulusoy ve Tay, 2011).

2.10.3. Çevre

İnsanın içinde bulunduğu koşullar bireyi her yönüyle etkileme gücüne sahiptir. Bu sebeple bir bireyin gelişme evresini daha iyi anlayabilmek için model aldığı davranışlara bakmak yerinde olacaktır. Bu noktada vatansever bir çevrede yetişen birey vatanına daha iyi bir birey olmak için çalışabileceği unutulmamalıdır. Çünkü özdeşleşme durumu bu noktada devreye girmektedir. Birey toplumsallaşma evresinde içinde bulunduğu din, gelenek, töre, hukuk sistemi gibi temel kurum ve kuruluşlarının iyi, güzel ve olumlu şekilde olan davranışları ödüllendirip olumsuz davranışları cezalandırması durumu bireyin bu toplumun üyesi olabilmesi için bu olumlu tutumları içselleştirmesini gerekli kılmaktadır (Ulusoy ve Tay, 2011).

Özellikle yakın çevre insanların değer eğitiminde etkilendiği unsurlardandır. Birey yakın çevresi ile etkileşim halinde olduğu için gerek dolaylı gerekse doğrudan olarak etkilenmeye açıktır. Daha az nüfusa sahip bir şehirde yaşam süren bireyin insanlarla etkileşimi daha az olabilirken, daha kalabalık bir nüfusa sahip bir yerde yaşayan bireyin etkilenme oranı daha fazla olacaktır. Bireyin sosyal yaşama dair değerlerin oluşmasında yakın çevresine ait unsurların etkisi göz önünde bulundurulduğunda vatanseverlik değerinin oluşumunda da önemli bir yeri olacağı göz ardı edilmemelidir. Örneğin bir şehidin isminin verildiği bir parkın

önünden geçerken veya vatanseverlik duygusunun baskın olduğu bir heykele/büste bakarken insanlara hissettirdiği duygu bireyin örtük bir şekilde bu değeri kazanıp içselleştirmesinde etkili olacaktır (Karaderili, 2019).

2.10.4. Medya ve Bilişim Teknolojileri

Teknolojik gelişmelere paralel olarak bilişim teknolojileri ve medya insan yaşamında önemli bir yer almaktadır. Özellikle bu medya araçlarından televizyon neredeyse tüm yaşantımızda büyük etkisi olduğu söylenebilmektedir. Örneğin televizyonda gösterime giren program, reklam, görüntü vb. farkında bile olmadan bizi etkileyebilmektedir. Bu da öğretimi etkilemektedir. Örneğin tarihi filmler ve diziler vatanseverlik değerinin kazandırılmasında etkili rol oynamaktadır. Öte yandan cep telefonları, internet kanalıyla bir takım görsel ve müziklerin paylaşılması bireylerin birbirinden etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu noktada sosyal medya ağlarında vatanseverlik değerine yönelik görsellerin paylaşılması bu değer için etkin bir şekilde kazandırılmasında etkili olabilecektir (Karaderili, 2011).

2. 11. Vatanseverlik Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik

Gerek kazandırılması hedeflenen davranışlar ve değerler kapsamında gerekse vatandaşlık görevleri bakımından Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan, birbirine Atatürk milliyetçiliği ile bağlı olan, cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkıp geleneksel değerleri koruyan, evrensel ve çağdaş değerleri kabul etmeye hazır nesillerin yetiştirilmesi sosyal bilgiler eğitiminin temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda vatansever bireyler yetiştirmenin yolu da ancak iyi bir sosyal bilgiler eğitimi ile mümkün olmaktadır (Avcı, 2015).

Sosyal bilgiler dersinin tarihçesi incelendiğinde 1998 programı hedefleri içerisinde yurtsever vatandaşlar yetiştirme amacının belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Öyle ki vatanseverliğin ötesine geçebilen bir ulusal bağlılık hedefinin olduğu söylenebilmektedir. 1998 programında sosyal bilgiler dersine yönelik amaçlar arasında vatanseverliğin bir değer olarak doğrudan ilişkilendirilebileceği maddeler de bulunmaktadır. 2005 programı ise etkili ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla ulusal benliğin temel unsur olarak gösterilerek evrensel ve ulusal değerler çerçevesinde denge oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Tüm bunların yanında vatanseverliğin kazandırılmasının hedef değerlerden biri olarak program kazanımları arasında dahil edildiği görülmektedir (Yavuz, 2018). 2018 programı incelendiğinde ise programın amaçları ve kazanımlarında vatanseverliğin gerek gizil olarak gerekse açık bir

şekilde değer olarak kazandırılmaya çalışıldığı ve bunun çeşitli aktiviteler yoluyla yapılmasının desteklendiği görülmektedir (MEB, 2018).

Sosyal bilgilerin yakın geleceğine yönelik programlar vatanseverlik değeri doğrultusunda incelendiğinde çağın gerekliliklerine uygun olarak gerekli bilgi ve becerilerle donanımlı birey yetiştirmenin ancak eğitim ile mümkün olabileceğini söylemek mümkündür. Eğitim kurumlarının temel amaçları arasında iyi, sorumlu, aktif, katılımcı vatandaş yetiştirmek yer almaktadır. Bu istendik davranışların kazanımı noktasında sosyal bilgiler dersinin önemli rol oynadığı açıktır. Öyle ki sosyal bilgilerin temel hedeflerinden biri de bu doğrultuda gerekli değer, beceri ve bilgi ile donanımlı vatandaşlar yetiştirmektir. Vatanseverlik değeri ise, Türkiye’de yetkin bir yurttaşlık eğitiminin sağlanabilmesi için özellikle sosyal bilgiler dersinde ki konuların arasında uygun bölümler içerisinde verilmektedir (NCSS, 2005; Yavuz, 2018).

Sosyal bilgiler dersi, disiplinler arası yapısı ile dünyadaki olayların sistematüğün kavramasını sağlayan bilim dalı olarak yurt sevgisinin gelişip kökleşmesine yardımcı olmaktadır (Memişoğlu ve Öner, 2013). Bireyin yaşadığı yeri sevip koruması sosyal bilgiler dersindeki vatandaşlık eğitimi sayesinde mümkün olacaktır. Sosyal bilgiler dersinde milli birlik ve beraberliğe yapılan vurgu, dayanışmanın etkisini attırarak toplumsal yaşamı düzenleyip bireylerin belirlenen kurallara uygun bir şekilde yaşamasını sağlamaktadır. Bu da yaşamı kolaylaştırarak bireylerin birbirlerine ve topluma karşı uyum sağlamasını, hoşgörülü olmasını destekleyecektir (Akbaş, 2013).

Sosyal bilgiler eğitiminde üç temel gelenek sunan Barr, Barth ve Shermis (1978) vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlığın sosyal bilgiler dersindeki yerini vurgulamıştır. Bu geleneğe göre asıl amaç toplumun temel değer ve inançlarının bireye telkin edilerek mevcudiyetinin devamının sağlanmasıdır. Böylelikle kültürel devamlılık sağlanarak yeni nesillere bu aktarımın sağlanması kolaylaşmış olacaktır. İçeriğin yetişkinler tarafından belirlendiği vatandaşlık aktarımında bireyin geçmişi ve gelenekleri ile gurur duyup sorumluluk alması, uygun tutum ve davranışları sergilemesi, gerçekleştirilmek istenen hedeflerdendir (Öztürk, 2012). Sosyal bilgiler dersinde verilmeye çalışılan vatanseverlik eğitiminin temelini ise bu doğrultuda paralellik gösterdiği söylenebilmektedir.

Genel anlamda sosyal bilgiler dersinde verilen vatanseverlik eğitimi ile bireylerin haklarını bilip bu haklara göre davranması, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi, gerek kendi ülkesi gerekse dünya sorunlarına duyarlı olup çözüm üretebilmesi, tarihi mirasını koruması, tarihsel sürecin getirisi olarak toplumuna düşen sorumlulukların bilincinde olması ve toplumsal değeri benimsemesi beklenmektedir. Çünkü vatanseverlik değeri ile toplumsal düzen

sağlanabileceği gibi toplumsal devamlılık da gerçekleşmiş olacaktır. Öte yandan bireye toplum içerisindeki rollerini öğretip bu rollere göre yaşayabilmesi, sosyalleşmesi ve uyum sağlamasını da desteklemektedir (Avcı, İbret ve Karasu Avcı, 2017).

2.12. İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde değer ve vatanseverlik değerine yönelik yapılan çeşitli çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar şu şekildedir:

Yazıcı ve Yazıcı (2010)'nın tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik eğitime yönelik tutumlarının ve uygulamalarının belirlenmeye çalışıldığı çalışmada hem sosyal bilgiler hem de tarih öğretmenlerinin vatanseverlik tutumları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Vatanseverlik tutumları bakımından incelendiğinde sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin kör vatanseverlik tutumlarının düşük olduğu ancak diğer ülkelerle yapılan karşılaştırma bakımından ele alındığında ise kör vatanseverlik oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Karaduman, Hancı ve Çengelci (2013)'nin okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesine yönelik yaptığı çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine göre temel değerlerin dayanışma, saygı, sevgi, hoşgörü, sorumluluk olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ise en çok dürüstlük değerinin edindirilmesine yönelik görüşlerin çoğunluk gösterdiği belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ise öğretmenlerin değer eğitime yönelik okul-aile iş birliğinin sağlanmasına yönelik önerilerde bulunduğu tespit edilmiştir.

Elban (2011)'nin ortaöğretim 11. Sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutumları ile vatanseverlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik yaptığı çalışma da katılımcılara tarih dersi ve vatanseverlik tutum ölçekleri uygulanmıştır. Çalışma Ankara ilinde gerçekleşmiş olup belirlenen okulların seçiminde ise random seçim kriteri uygulanmıştır. Toplam 240 öğrenci ile yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin tarih dersine ilişkin tutumlarının yapıcı vatanseverlik tutumları arasında orta seviyede anlamlı bulunmuştur. Öğrencilerin vatanseverlik tutumları yüksek düzeyde yapıcı, orta düzeyde tutucu vatansever tutuma sahip olduğu belirlenmiştir. Bu tutum düzeylerinde ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Temur ve Yuvacı (2014)'nin okul öncesi değer eğitimi uygulanan okullardan seçilen değerlerin ve etkinliklerin incelenmesine yönelik yaptığı yüksek lisans çalışması nitel

araştırma yöntemi ile hazırlanmıştır. Çalışmanın evrenini Ankara'daki belirlenen bir ilçenin okul öncesi eğitimi veren iki okulu oluşturmaktadır. Bu iki okuldaki okul öncesi öğretmenlerinin yaptığı etkinlikler bir ay izlenmiş ayrıca değer eğitimi uygulaması yapan 22 öğretmene de görüşmeler yoluyla uyguladıkları değer eğitimlerine yönelik bilgiler toplanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında öğretmenlerin evrensel değerleri aktarmaya yönelik eğitim verdikleri, bu konuda rol model oldukları ve mümkün olduğunda farklı tekniklerle bu eğitimi desteklemeye çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Avcı (2015)'nin sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerine yönelik yaptığı çalışmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini Kastamonu'da random yöntemi ile belirlenen üç okuldaki sosyal bilgiler öğretmenleri ve 7. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin en fazla "İnsanlar Yerler ve Çevreler" öğrenme alanının nüfus konusunda verildiğini belirttikleri belirlenmiştir. Vatanseverlik değerinin kazandırılması noktasında tarihi kahramanların tanınması sırasında canlandırma-gösteri yöntemlerinin uygulanmaya çalışıldığı belirtilmiştir.

Gümüş (2016)'ün ilkökul 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme ve vatanseverlik değerinin karma yaklaşıma dayalı etkinlikler yolu ile öğretiminin yapıldığı çalışmasında, çalışmanın isminde de belirtildiği üzere karma yöntem ile hazırlanmıştır. Ön test son test olarak deneysel yöntemin kullanıldığı çalışmada kullanılan etkinliklerin değer eğitimi noktasında olumlu sonuçlar oluşturduğu belirlenmiştir. Araştırmada uygulanan etkinliklerin öğrencilerin kültürel geçmişi ve değerlerini öğrenmesi ve içselleştirmesinde etkili olduğu saptanmıştır.

Tay (2009)'ın sosyal bilgiler derslerinde değer öğretimine ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı çalışmada, veriler 70 sosyal bilgiler öğretmen adayına uygulanan anketler ile toplanmıştır. Öğretmen adayları değerleri öğretme sebeplerini; kendini gerçekleştirme, başarılı olma, barış, demokratikleşme, zorunluluk, başarılı olma vb. olarak ifade etmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ise vatanseverlik değerinin öğretilmesi hedeflenen en önemli değerlerden biri olduğu belirlenmiştir.

Karasu ve İbret (2016)'in okul öncesi öğretmen adaylarının vatanseverlik değerine ilişkin görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı çalışma, nitel araştırma yöntemleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler içerik analize tabii tutulmuştur. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramını bireyin

ülkesini sevmesi ve koruması olarak ifade ettikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte vatanseverlik değerinin kazanımında okul-aile-çevre unsurlarının önemli olduğu tespit edilmiştir.

Avcı, İbret ve Karasu Avcı (2017)'nin sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerlerinin kazandırılmasına yönelik görüşlerinin incelendiği çalışmada nitel araştırma yöntemi ile hazırlanmıştır. Çalışmada öğretmenlerin geçmişte yaşanmış olayları ve tarihi kahramanları tanımları için güncel olaylardan yararlanılarak karşılaştırmalar yapıldığı ve anlatım yöntemi ile çalışmaların desteklendiği belirlenmiştir.

Yıldız (2018)'in sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin belirlenmesine yönelik yaptığı çalışmada öğretmenlerin vatanseverlik kavramını birçok durumla ilişkilendirdikleri belirlenmiştir. Ülkesini sevmek, ülkesine hizmet etmek, ülke değerlerine saygı duymak ve bu değerleri benimsemek, ülkesine faydalı olmak, vatandaşlık görev sorumluluklarını yerine getirmek, ülkesinin bağımsızlık sembollerine saygılı olmak, aidiyet duygusu besleyip bağlılık duygusu hissetmek gibi birçok farklı durum ile ilişkilendirmeler yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte vatanseverliğin büyük ölçüde okulda şekillendiği belirtilerek çevre, kitle iletişim araçları gibi etkenlerin de vatanseverlik eğitiminde olumlu yönleri olduğu belirlenmiştir.

Aslan (2009)'ın değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanılmasına yönelik yaptığı çalışmasının evrenini Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesindeki öğretmen adayları oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının, 4-5-6 ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının rol model yönüyle kahramanların anlatılmasını değerlendirmeye çalıştıkları çalışmada 20 değer öğretiminde 38 kahramandan yararlanıldığı belirlenmiştir. Öğretmen adaylarına yapılan anket çalışmasında da bu yirmi değer arasından en çok tercih edilen rol modelin sekiz farklı kahraman olduğu tespit edilmiştir.

Çengelci (2010)'nin ilköğretim 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışmasının yapıldığı çalışmada beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan değer öğretim yaklaşımların telkin yolu ile öğretim, değer açıklama, örtük program, soru cevap yöntemi gibi teknikler ile gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin yardımlaşma, sorumluluk, dayanışma gibi değerleri öğrendiklerini belirttikleri, yardımseverlik, hoşgörü, saygı gibi değerleri ise günlük yaşama uyarlamaya çalıştıkları belirlenmiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde yöntem başlığı altında araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden, *olgubilim* (fenomonoloji) deseni kullanılmıştır.

Olgubilim deseni yaşantı içerisinde farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olay, deneyim, algı, yönelim, kavram ve durum gibi olguları araştırmayı amaçlayan desendir. Olgubilim tanımlayıcı niteliğe sahip bir araştırma desendir. Bu bakımdan genelleme yapmak bir amaç değil, olguları tanımlamak en önemli amaçlardan biridir. (Akturan ve Esen, 2008). Olgubilim deseninin kullanıldığı çalışmalarda veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, kolay ulaşılabilir durum örneklemesine göre seçilen 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde Akdeniz Üniversitesi eğitim fakültesinde Sosyal Bilgiler Eğitimi'nde öğrenim gören son sınıf 83 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırmada bu örnekleme yönteminin kullanılmasındaki temel amaç: ulaşılabilir olması, erişiminin kolay olması, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmasıdır (Büyüköztürk vd., 2008). Araştırma kapsamında araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 83 kişiye ait bazı demografik bilgilere Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Bazı Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Sosyo-Demografik Özellikler	N
Cinsiyet	
Erkek	43
Kadın	40
Gano	
1,5-1,99	-
2,0-2,49	4
2,5-2,99	20
3,0-3,49	29
3,5-4,00	7
Anne Öğrenim Durumu	
Okuryazar değil	13
İlköğretim	34
Ortaöğretim	24
Lisans	7
Lisansüstü	1
Baba Öğrenim Durumu	
Okuryazar değil	5
İlköğretim	29
Ortaöğretim	33
Lisans	10
Lisansüstü	-
Aile Gelir Durumu	
1600 TL'nin altı	13
1601-3000 TL	41
3001-6000 TL	19
6001 TL üstü	4
Geldiği Bölge	
Köy	23
Şehir	23
Büyükşehir	23

Tablo 3 incelendiğinde, erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarından daha fazla sayıda olduğu görülmektedir. GANO'ya göre, en çok (n = 29) 3,0-3,49, daha sonra (n = 20) 2,5-2,99, sonrasında (n = 7) 3,5-4,00, en az ise (n = 4) 2,0-2,49 arasında not ortalamasına sahip olan öğretmen adaylarının yer aldığı görülmektedir. Ayrıca genel ağırlıklı not ortalaması 1,5-1,99 arasında yer alan öğretmen adayına çalışma grubu içerisinde rastlanmamıştır. Anne öğrenim durumuna göre en çok (n = 34) ilköğretim, daha sonra (n = 24) ortaöğretim, sonrasında (13) okuryazar olmayan, en az ise (n = 7) lisans mezunu ve (n = 1) lisansüstü mezunu anneler yer almaktadır. Baba öğrenim durumuna göre en fazla (n = 33) ortaöğretim, daha sonra (n = 29) ilköğretim, sonrasında (n = 10) lisans mezunları ve en az ise (n=5) okuryazar olmayan babalar yer almaktadır. Ayrıca Anne eğitim durumundan farklı olarak çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının baba eğitim durumu içerisinde lisansüstü mezuna rastlanmamıştır. Aile gelir durumuna göre çalışma grubu incelendiğinde, en çok (n = 41) 1601-3000 TL kazananlar, daha sonra (n = 19) 3001-6000 TL kazananlar, sonrasında (n = 13) 1600 TL'nin altında kazananlar, en az ise (n =4) 6001 TL'nin üstünde kazananlar yer almaktadır. Geldiği bölgeye

göre bakıldığında öğretmen adaylarının köy (23), şehir (23) ve büyükşehirden (23) gelme durumlarının çalışma grubu içerisinde eşit olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak “Görüşme Formu” (bkz. Ek 4) kullanılmıştır. Görüşme Formu, ilgili alan yazından yararlanılarak ve sosyal bilgiler alan uzmanı 2 öğretim üyesi ve 2 doktora öğrencisinin de görüşü alınarak hazırlanmıştır. Uzman görüşleri neticesinde formda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Bu form, sosyal bilgiler öğretmenliği öğretmen adaylarına sorulmak üzere vatanseverlik, vatanseverlik değerinin önemi, vatanseverlik değerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki yeri, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programındaki yeri gibi konularda araştırmanın amacı kapsamında hazırlanan soruları kapsamaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Görüşme Formu'nun uygulanması sonucunda elde edilen veriler nitel analiz yöntemlerinden içerik analiz ile çözümlenmiştir. İçerik analizi temelde, toplanan verilerin kavramsallaştırılmasına, daha sonra ortaya çıkan kavramların düzenlenmesi ve verileri açıklayan temaların belirlenmesi esasına dayanmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmada toplanan veriler, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırması açısından araştırmacının dışında alanında uzman iki kişi tarafından değerlendirilmiştir. Miles ve Huberman'ın (1994), $R(\text{Güvenirlilik}) = \frac{Na (\text{Görüş Birliği})}{Na (\text{Görüş Birliği}) + Nd (\text{Görüş Ayrılığı})} \times 100$ formülü kullanılarak güvenilirlik hesaplaması yapılmıştır. “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Değeri ve Vatanseverlik Eğitimi Hakkındaki Görüşleri” verileri için yapılan analizlerin güvenilirlik analizleri %89 bulunmuştur. Elde edilen bu sonuçlara göre araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

Araştırmada ayrıca geçerliliği arttırmak amacıyla, çalışmanın bulguları katılımcıların görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılar (ÖA, 7: 7. Öğretmen Adayı; ÖA, 16: 16. Öğretmen Adayı) ile desteklenmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda ölçme aracından elde edilen bulgular tablolar eşliğinde sunulmuştur.

4.1. Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Kavramı Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramı hakkındaki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramı hakkındaki görüşlerine Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. *Adayların Vatanseverlik Kavramı Hakkındaki Görüşleri*

Temalar	Görüşler	f
Sevgi	Vatanını Sevendir.	23
	Yaşadığı Toplumu Seven Kişidir.	8
	Yaşadığı Kültürü Ve Toprağı Sevendir.	5
	Bayrağını Seven Kişidir.	1
Görev ve Sorumluluk	Vatanını Koruyan Kişidir.	20
	Yaşadığı Toprağa Sahip Çıkandır.	15
	Sorumluluklarının Bilincinde Olan Kişidir.	10
	Üzerine Düşeni Yapmaktır.	8
	Toplumunun Çıkarlarını Kendi Çıkarları Üzerinde Tutan Kişidir.	5
	Vatanına Hizmet Edendir.	3
	Refahı Sağlamak İçin Çalışan Kişidir	2
	Vatandaşlık Görevlerini Yerine Getiren Kişidir.	1
	İnsani Değerleri Koruyan Kişidir.	1
	Ülkesinin Sorunlarına Çözüm Yollarına Üretendir.	1
Sadakat	Vatana Saygı Duyandır.	9
	Ülkesine Bağlı Kalan Kişidir.	5
	Milli ve Manevi Değerleri Koruyan Kişidir.	3
	Ülkesine Sadık Kalan Kişidir	2
Fedakârlık	Vatanı İçin Canını Verebilen Kişidir.	3
	Vatanı İçin Fedakarlıkta Bulunan Kişidir.	2
	Milleti İçin Özveride Bulunan Kişidir.	1
Diğer	Atatürk’ün Yolundan Gitmektir.	3
	Bağımsız Düşünebilendir.	1
	Toplumu Ayakta Tutandır.	1
	İyi Birey Olan Kişidir.	1

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramı hakkındaki görüşlerine bakıldığı zaman “sevgi, görev ve sorumluluk, sadakat, fedakarlık ve diğer” olmak

üzere beş tema altında toplandığı söylenebilir. Bu temalar içerisinde en fazla görüşün “Görev ve Sorumluluk” teması altında olduğu görülmüştür. “Sevgi” teması altında en fazla frekans “Vatanını Sevendir”; “Görev ve Sorumluluk” teması altında “Vatanını Koruyan Kişidir”; “Sadakat” temasında “Vatana Saygı Duyandır”; Fedakarlık temasında “Vatanı İçin Fedakarlıkta Bulunan Kişidir”; “Diğer” temasında ise “Atatürk’ün Yolundan Gitmektir” görüşlerine ait olduğu saptanmıştır. Öğretmen adaylarının vermiş olduğu görüşlerden vatanseverlik kavramının kendilerinde daha çok yaşadığı toprağına çıkan ve toplumda üzerine düşen görevleri yerine getiren şeklinde içselleştirildiği yorumunu yapmak mümkündür. Ayrıca vatanseverliğin bireyin içinde yaşadığı toplum için sorunlara çözüm üretmesi ve özverili bir şekilde çalışması şeklinde tasvir edildiği ifade edilebilir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Vatandaşların vatanlarına olan sevgisi ve bu sevgi ile de ülkesi adına yaptığı faaliyetler” (ÖA, 3).

“Vatanseverlik, yaşadığı ülkenin topraklarına sahip çıkması, ülkesini sevmesi ve ne olursa olsun korumasıdır” (ÖA, 37).

“Ait olduğu vatana ve millete ülkü ve ideal olarak manevi anlamda bağlı olmak ve milli menfaat olarak tutum geliştirmek” (ÖA, 61).

“Yaşadığın ülkeye saygılı, sevgili ve korumacı tavır sergilemek, devlete ve kanunlarına uyum sağlamaktır” (ÖA, 31).

“Vatanseverlik: doğup büyüdüğün topraklara bağlı olmaktır. Bu bağlamda iyi ve faydalı yurttaş olmaktır” (ÖA, 39).

4.2. Öğretmen Adaylarının Ortaokul Öğrencilerine Vatanseverlik Değerini Kazandırmanın Önemi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ortaokul öğrencilerine vatanseverlik değerini kazandırmanın önemine yönelik görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarının ortaokul öğrencilerine vatanseverlik değerini kazandırmanın önemi hakkındaki görüşlerine Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. *Adayların Ortaokul Öğrencilerine Vatanseverlik Değerini Kazandırmanın Öneminde Yönelik Görüşleri*

Temalar	Görüşler	f
Vatandaşlık Ödevleri	Ülkenin muasır medeniyetler seviyesine çıkmasını sağlar.	11
	Sorumluluk sahibi olmayı sağlar.	7
	Etkin bir vatandaş olarak yetişmesini sağlar.	4
	Vatanın bütünlüğünü sağlar.	3
	Hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasını sağlar.	2
	Ülkesini savunabilmeyi sağlar	2

	Ülkemizin geleceğine yönelik adımlar atılmasını sağlar.	2
	Vatana bağlılığı sağlar.	2
	Bilinçli vatandaş olmasını sağlar	1
	Bireyin geçmişini anlamasını sağlar.	1
Toplumsal	Milli birlik ve beraberlik bilincinin oluşmasını sağlar.	7
	Topluma yararlı bireyler yetiştirmeyi sağlar.	7
	Ülke bütünlüğünün korunmasına yönelik bilinci sağlar.	4
	Kültürümüzü korumayı sağlar.	3
	Toplumsal refahı sağlar.	2
	Toplumun devletine sahip çıkmasını sağlar.	1
	İyi hizmetler sunmayı sağlar	1
	Milletin huzurunu sağlar.	1
	Millietini sevmesini Sağlar	6
	İyi bir birey olmayı sağlar.	5
Kişisel	Milli değerlere sahip çıkmasını sağlar.	4
	Vatana ve millete saygılı olmasını sağlar.	2
	Bireyin, toplumunun geçmişine bakarak geleceğini yordamasını sağlar.	1
	Yaşadığı toprağa sahip çıkmasını sağlar.	1
	Kişisel gelişimi sağlar.	1
	Yaşama hakkının korunmasını sağlar.	1

Öğretmen adaylarının vatanseverlik değerinin öğrencilere aktarılmasının önemine yönelik vermiş olduğu görüşlerin yer aldığı Tablo 5 incelendiğinde, görüşlerin “Kişisel, Toplumsal ve Vatandaşlık Ödevleri” olmak üzere üç tema altında toplandığı söylenebilir. Bu temalar içerisinde en fazla görüş çeşitliliğinin “toplumsal” teması altında olduğu görülmektedir. Frekans olarak bakıldığında “Vatandaşlık Ödevleri” temasında en yüksek frekans “Ülkenin Muasır Medeniyetler Seviyesine Çıkmasını Sağlar”; “Toplumsal” temasında “Milli Birlik ve Beraberlik Bilincinin Oluşmasını Sağlar”; “Kişisel” temasında ise “Milletini Sevmesini Sağlar” görüşlerinin yer aldığını söylemek mümkündür. Öğretmen adaylarının vermiş olduğu görüşlerden vatanseverlik değerinin toplumun gelişmiş ülkelerin seviyesine çıkabilmek amacıyla bireyin sorumlu ve etkin bir vatandaş olarak yetiştirilerek topluma faydalı bireyler olabilmeleri açısından vatanseverlik değerinin kazandırılmasının gerekli olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz. Yine öğretmen adaylarının vatanseverlik değerinin bireyin bireysel niteliklerini de etkilediğini, bireyde saygı ve sevgi değerlerini oluşturması açısından önemli olduğunu düşündükleri yorumunu yapmak mümkündür. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Vatansever insan yetiştirmek ülkemizi muasır medeniyetler seviyesine çıkarır” (ÖA, 54).

“Birlik, beraberlik, huzur içinde yaşayabilmenin koşulu, yaşadığın ve bağlı olduğun vatani sevmektir” (ÖA, 45).

“Bireyde aidiyet duygusu kazandırır, bireye yaşama amacı sorumluluklar görevler verir” (ÖA, 36).

“Şehitlerimizi ve atalarımızı anlamak için önemlidir” (ÖA, 72).

“Bilinçli bir yurttaş olup yaşadığı un değerini bilen bireyler olarak yaşarlar” (ÖA, 76).

4.3. Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Değerinin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri ve Önemi Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık değerinin Sosyal Bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi hakkındaki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Adaylarının vatandaşlık değerinin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi hakkındaki görüşlerine Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Adayların Vatandaşlık Değerinin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri ve Önemi Hakkındaki Görüşleri

Tema	Görüşler	f
Vatandaşlık Aktarımı	İyi Bir Vatandaş Yetiştirmede Önemli Bir Değerdir.	28
	Temel Konulardan Birisidir.	5
	En Önemli Değerdir.	4
	Vatanımı ve Milletini Seven Bireyler Yetiştirir.	4
	Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı İçerisinde Verilen Değerdir.	3
	Bilinçli Bireyler Yetiştirmede Kullanılan Bir Değerdir.	3
	Sorumluluk Sahibi Vatandaşlar Yetiştirmede Önemlidir.	3
	Vatandaşlık Eğitiminde Önemli Bir Değerdir.	2
	Vatanın Öneme Yönelik Bilinç Oluşturmak İçin Önemlidir.	1
	Aidiyet Duygusunu Hissettiren Bir Değerdir.	1
	Geçmişle Gelecek Arasında Köprü Kuran Bir Değerdir.	5
Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler	Öğrencilere Sosyal Beceri ve Değerleri Kazandırır.	2
	Toplumun Geleceğini Oluşturan Bireyler Yetiştirmede Önemli Bir Değerdir.	2
	Sosyal Bilgilerin Temel Yapıtasını Oluşturan Bir Değerdir.	2
	Derslerde Duyarlılık Kazandıran Bir Değerdir.	1
	Öğrencinin Toplum ile İlişisini Geliştiren Bir Değerdir.	1
	Atatürk İlkelerine Bağlılığı Kazandırmada Önemlidir.	1
	Toplumsal Bağları Güçlendiren Bir Değerdir.	1
	İyi İnsan Yetiştirmede Önemlidir.	3
Yansıtıcı Araştırma	Öğrencilerin Benliğini Keşfettiği Bir Değerdir.	1
	Öğrencinin Vatani İçin Neyin İyi Olup Olmadığını Ayırt Ettiği Bir Değerdir.	1
	Öğrencilere Küçük Yaşta Kazandırılması Gereken Bir Değerdir.	1

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmen adaylarının vatandaşlık değerinin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri ve önemine ilişkin görüşlerinin “Vatandaşlık Aktarımı, Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler ve Yansıtıcı Araştırma” olmak üzere üç tema altında birleştiği görülmektedir. Bu temalardan görüş çeşitliliği ve görüşlerin frekansının en fazla olduğu tema “Vatandaşlık Aktarımı” temasıdır. “Vatandaşlık Aktarımı” temasında en fazla frekans “İyi Bir Vatandaş Yetiştirmede Önemli Bir Değerdir”; “Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler” temasında “Geçmiş İle Gelecek Arasında Köprü Kuran Bir Değerdir”; “Yansıtıcı Araştırma” temasında ise “İyi İnsan Yetiştirmede Önemlidir” görüşlerine aittir. Verilen görüşlerden

öğretmen adaylarının eğitimin ve sosyal bilgiler öğretiminin temel amacı olan iyi bir vatandaş yetiştirmeye vurgu yaparak bu eylemin gerçekleştirilmesinde vatanseverlik değerinin ön plana çıktığını düşündükleri yorumunu yapmak mümkündür. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Vatanseverlik değerinin Sosyal Bilgilerdeki önemi çok fazladır. İyi vatandaş yetiştirme biz öğretmenlerin ve Sosyal Bilgiler dersi ile olacağına kanısındayım” (ÖA, 7).

“Sosyal Bilgiler eğitimi ile doğrudan ilişkilidir. Sosyal Bilgiler dersinin amaçları ve değerleri arasında yer almaktadır. İyi bir vatandaş yetiştirip vatansever özelliklere sahip olması amaçlanır.” (ÖA, 10).

“Tarihte yaşanmış olaylardan yola çıkarak geçmiş ve günümüz arasında bağ kurar. Ülkesinin nasıl süreçlerden geçtiğinin farkına varır ve bu yolda çalışır.” (ÖA, 16).

“Sosyal Bilgiler eğitiminin amacı iyi vatandaş yetiştirmektir. Değerlerine sahip çıkan iyi bir vatandaş yetiştirmek için ona vatan ve vatanseverliği öğretmek lazımdır.” (ÖA, 35).

“Sosyal Bilgiler eğitiminin asıl amacı zaten vatanını seven bireyler yetiştirmektir.” (ÖA, 83).

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında vatanseverlik değerinin neden verilmesi gerektiği hakkındaki görüşlerine ise Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Adayların SBÖP’da Vatanseverlik Değerinin Neden Verilmesi Gerektiği Hakkındaki Görüşleri

Temalar	Görüşler	f
Kişisel Bakımdan	Bilinçli bireyler yetiştirmek için	6
	Vatanseverliğin aşılması gereken bir değer olduğu için	6
	Öğrencinin kazanması gereken bir değer olduğu için	5
	Vatanını sevmesi için	4
	Ülkesinin bulunduğu durumdan haberdar olması için	3
	Vatanına saygı duyması için	3
	Yetkin bir vatandaş olmak için	3
	Bireyin geçmişini öğrenmesi için	2
	Her yaşta verilmesi gerektiği için	1
	İyi insan yetiştirebilmek için	11
Toplumsal Bakımdan	Sosyal Bilgiler dersi kapsamı içerisinde yer aldığı için	10
	Toplumun ayakta kalabilmesi için	5
	Vatani korumak için	4
	Vatani için çalışmak	2
	Vatandaşın görevlerinin neler olduğunu öğrenmek için	2
	Ortak bir kültür oluşturmak için	2
	Değerlere sahip çıkıp yaşatmak için	1
	Toplumdaki bozulmaların önüne geçmek için	1
	Demokrasiden faydalanabilmek için	1
	Ülkeyi daha iyi bir konuma getirebilmek için	7
Ulusal Bakımdan	İyi vatandaş yetiştirebilmek için	6
	Yurt ve toprağın önemini bilen vatandaşlar yetiştirmek için	5
	Milletin birlik ve beraberlik içinde olması için	3

Milli bilinçle yetiştirilecek nesiller için	3
Vatandaşlığın getirdiği hak ve ödevlerin en iyi şekilde açıklanması için	1
Milliyetçilik duygularını kazandırmak için	1
Gelişen ve değişen dünyada vatanseverlik değerinin sürdürülebilmesi için	1

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmen adaylarının programda vatanseverlik değerinin neden verilmesi gerektiği hakkındaki görüşlerine bakıldığı zaman “Kişisel Bakımdan, Toplumsal Bakımdan, Ulusal Bakımdan” olmak üzere üç tema altında toplandığı söylenebilir. Bu temalar içerisinde en fazla görüşün “Kişisel Bakımdan” teması altında olduğu görülmektedir. “Kişisel Bakımdan” teması altında en fazla frekans “Bilinçli Bireyler Yetiştirmek İçin”; “Toplumsal Bakımdan” teması altında “İyi İnsan Yetiştirebilmek İçin”; “Ulusal Bakımdan” temasında “Ülkeyi Daha İyi Bir Konuma Getirebilmek İçin” görüşlerine ait olduğu saptanmıştır. Öğretmen adaylarının vermiş olduğu görüşlerden yola çıkarak vatanseverlik değerini kendilerinde daha çok iyi insan yetiştirebilmek için ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamı içerisinde yer aldığı için şeklinde içselleştirildiği yorumunu yapmak mümkündür. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Vatanını seven, sayan, koruyan ve vatani için askeri, bilim, spor ve daha birçok alanda temsil eden iyi bir vatandaş yetiştirmek için vatanseverlik değeri verilmelidir.” (ÖA, 3).

“Sosyal Bilgiler öğretmeni, nesle vatanseverlik değerini verecek en kapsamlı kişidir. Bunun için SBÖP’de vatanseverlik değerinin verilmesi gerekir.” (ÖA, 11).

“Vatanseverlik değeri bir öğrenci için temel değerlerden birisidir. Bu yüzden öğretim programında bulunmalıdır.” (ÖA, 29).

“Vatanseverlik aşılmanması gereken bir bilinçtir” (ÖA, 31).

“Vatan için hayırlı evlatlar yetiştirmek açısından önemlidir.” (ÖA, 40).

4.4. Öğretmen Adaylarının SBÖP’de Vatanseverlik Eğitimi İçin Yapılan Uygulamalara Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının SBÖP’nin vatanseverlik eğitimi için yaptığı uygulamalara yönelik görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarından 61’i yapılan uygulamalar ile ilgili olarak görüş belirtirken 22 öğretmen adayı ise konu hakkında bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının vatanseverlik eğitimi ile ilgili yapılan uygulamalar hakkındaki görüşlerine Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. *Adayların SBÖP’nin Vatanseverlik Eğitimi İçin Yapılan Uygulamalara Yönelik Görüşleri*

Temalar	Görüşler	f
Program	Etkin vatandaşlık öğrenme alanının eklenmesi	24
	Değer öğretimi	10
	Beceri öğretimi	3
	Kazanımlar	3
	Konular güncellenmiştir.	2
	Değerler eğitiminin arttırılması	2
	Tüm öğrenme alanlarına yansıtılmıştır	2
	Kavram öğretimi	1
Öğretmen	Alan gezisi	3
	Müze gezisi	2
	Ders içi etkinlikler	1
	Müze Eğitimi	1
	Metin örnekleri	1

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın vatanseverlik eğitimi için yaptığı uygulamalara ilişkin görüşlerinin “program, öğretmen ve diğer” olmak üzere üç tema altında birleştiği söylenebilir. Bu temalar içerisinde en fazla görüş çeşitliliğinin “Program” teması altında olduğu görülmektedir. “Program” temasında en fazla frekans “Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Eklenmesi”; “Öğretmen” temasında “Alan Gezisi” ifadelerine aittir. Öğretmen adaylarının vermiş olduğu görüşlerde en fazla 2018 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretimi programına eklenen bir öğrenme alanı olan “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına vurgu yapmaları programdaki bu değişikliğin öğretmen adaylarının vatanseverlik değerinin kazandırılmasında uygulamaya dönük olumlu inançları olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında değer, beceri, kavramlar eşliğinde kazandırmaya çalışmış, ünitelerde konu ile alakalı metin örneklerine yer verilmiştir.” (ÖA, 1).

“Etkin vatandaşlık öğrenme alanları getirildi. Grup, Yönetim, Sosyal Örgütler ve bir öğrenme alanı birleştirilerek bu öğrenme alanı bünyesine eklendi.” (ÖA, 8).

“Çanakkale gezileri, tarihi müze gezileri okul içinde ise öğrenciye sorumluluk yüklenen ödevler.” (ÖA, 9).

“Önemli gün ve haftalarda yapılan alan gezisi, müze gezisi ve müze eğitimi.” (ÖA, 58).

“Pek bir bilgim yok.” (ÖA, 30).

4.5. Öğretmen Adaylarının SBÖP’nda Vatanseverlik Değerinin Nasıl Verildiğine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının SBÖP’nda vatanseverlik değerinin nasıl verildiğine yönelik görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarından 71’i vatanseverlik değerinin programda nasıl verildiği ile ilgili görüşe sahip olduğu, 12 öğretmen adayının ise konu ile ilgili fikri olmadığını ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının SBÖP’nda vatanseverlik değerinin nasıl verildiğine yönelik görüşlerine Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. *Adayların SBÖP’nda Vatanseverlik Değerinin Nasıl Verildiğine Yönelik Görüşleri*

Temalar	Görüşler	f
Ünite	Etkin Vatandaşlık Ünitesi	22
	Kültür ve Miras Ünitesi	10
	Birey ve Toplum Ünitesi	5
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	2
Konu	Demokrasinin Serüveni Konusu	4
	Demokrasinin İlkeleri	3
	Haklarımın Bilincindeyim	3
	Hayatımızın İçinde Demokrasi	2
	Haklarımız ve Sorumluluklarımız	2
	Üç Kuvvet	1
	Bizi Yönetenler	1
	İletişim ve İnsan İlişkileri	1
	Ülkemizin Ürettikleri ve Yerli Üretim	1
	Bilinçli Tüketici	1
	İpek Yolunda Türkler	1
	Atatürk’ten Milletimize Armağan	1

Tablo 9 incelendiğinde, öğretmen adaylarının vatanseverlik değerinin nasıl verildiğine yönelik görüşlerine bakıldığı zaman görüşlerin “Ünite ve Konu” temaları altında toplandığı söylenebilir. Bu temalar içerisinde en fazla görüşün “Ünite” teması altında olduğu görülmektedir. “Ünite” teması altında en fazla frekans “Etkin Vatandaşlık Ünitesi”; “Konu” teması altında “Demokrasinin Serüveni Konusu” görüşlerine ait olduğu saptanmıştır. Öğretmen adaylarının vermiş olduğu görüşlerden vatanseverlik değerinin nasıl verildiğine yönelik görüşlerinin etkin vatandaşlık ünitesi etrafında içselleştirildiği yorumunu yapmak mümkündür. Buna bağlı olarak konu teması altında öğretmen adaylarının görüşlerinin yine etkin vatandaşlık ünitesi altında toplandığı görülmektedir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Etkin vatandaşlık ünitesinde demokrasinin serüveni işlenmiş. Antik-Yunan’dan bugüne dünyada ve Türkiye’de demokrasinin nasıl geliştiği işlenmiştir. Oy, vergi ve askerlik konuları.” (ÖA, 8).

“Vatanseverlik değeri kültür ve miras ünitesi adı altında verilmektedir. Etkinlikler, uygulamalar tarzında bu değer vermeye çalışılmaktadır.” (ÖA, 10).

“Üretim, dağıtım, tüketim - bilinçli tüketici, etkin vatandaşlık – haklarım, aile-okul yaşamını öğrenmek.” (ÖA, 24).

“Hak ve sorumluluklar ünitesinde vatandaş olarak haklarımız ve çeşitli sorumluluklarımız verilmiştir.” (ÖA, 41).

“Vatanseverlik değeri tarih konularıyla birlikte verilmektedir.” (ÖA, 53).

4.6. Öğretmen Adaylarının İlköğretim Düzeyinde Vatanseverlik Eğitimin Yeterliliği Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ilköğretim düzeyinde vatanseverlik eğitimin yeterliliği hakkındaki görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarının ilköğretim düzeyinde vatanseverlik eğitimin yeterliliği hakkındaki görüşlerine Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10. Adayların İlköğretim Düzeyinde Vatanseverlik Eğitimin Yeterliliği Hakkındaki Görüşleri

Temalar	Görüşler	f
Yeterli	Ders kitaplarında yer verildiği için	5
	Milli Bayramlarda Etkinlikler Yapıldığı İçin	4
	Alan gezileri yapıldığı için	3
	Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı içerisinde yer verildiği için	3
	Hayat Bilgisi dersi içerisinde vatanseverlik ile ilgili konulara yer verildiği için	2
	Milli değerlere önem verildiği için	2
	Öğrenme Alanlarında Yer Verildiği İçin	2
	Milli Bayramların ve Özel Günlerin Ders Kitaplarında Yer Aldığı İçin	1
	Kültürel Değerlere Sahip Çıkıldığı İçin	1
	Yaş düzeylerine uygun olduğu için	1
	Yetersiz	Yüzeysel olarak teorikte kaldığı için
Milli değerlere yeterince önem verilmediği için		4
Öğrencilere derste aktif bir öğrenme sunulmadığı için		4
Alan gezilerine yer verilmediği için		3
Ders saatleri az olduğu için		3
Değer öğretimine önem verilmediği için		1
Öğrencilere kamu malına sahip çıkılması öğretilmediği için		1
Ders kitaplarında yer verilmediği için		1
Hayat Bilgisi dersinde net bit kazanım olmadığı için		1

Tablo 10 incelendiğinde, öğretmen adaylarının ilköğretim düzeyinde vatanseverlik eğitiminin yeterliliğine ilişkin görüşlerine bakıldığı zaman “Yeterli ve Yetersiz” olmak üzere iki tema altında toplandığı söylenebilir. Bu temalara bakıldığında öğretmen adaylarından alınan bulguların arasında belirgin bir farkın olmadığı saptanmıştır. Öğretmen adaylarının vermiş olduğu vatanseverlik eğitiminin yeterliliğine ilişkin görüşlerden “ders kitaplarında yer verildiği, milli bayramlarda etkinlikler yapıldığı” etrafında olumlu inançları olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Buna bağlı olarak öğretmen adaylarının “yüzeysel olarak teorikte kaldığı, milli değerlere yeterince önem verilmediği” yönünde olumsuz inançları olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Bence ilköğretim düzeyinde yeterli vatanseverlik eğitimi beklendiği kadar verilmektedir.” (ÖA, 7).

“Yapıldığını düşünüyorum. Öğrencilere okulda en basitinden özel günlerde şiir okutturularak ya da okuma yapmasını sağlayarak etkinlik ve uygulama ile bunlar gerçekleştirilmektedir.” (ÖA, 10).

“Yeterli görmüyorum sınıf ortamından ziyade öğrencileri görsel olarak tatmin etmemiz lazım.” (ÖA, 31).

“Bence verilmiyor. Okullarda ders saatlerinin az olması öğretmenlerin bu konuları üstün körü geçmesine neden oluyor.” (ÖA, 38).

“Yapılıyor. Geçmiş ve gelecek arasında bağlantı kuruluyor. Milletimizin tarihi, vatan topraklarımızın alınışı ve korunması ile ilgili ünite ve konularda veriliyor.” (ÖA, 50).

4.7. Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Değerinin İlişkili Olduğu Diğer Değerlere Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, öğretmen adaylarının vatanseverlik değerinin ilişkili olduğu diğer değerlere yönelik görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Adayların vatanseverlik değerinin ilişkili olduğu diğer değerlere yönelik görüşlerine Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11. Adayların Vatanseverlik Değerinin İlişkili Olduğu Diğer Değerlere Yönelik Görüşleri

	Değerler	f
SBÖ Programında Yer alan Değerler	Sorumluluk	17
	Saygı	16
	Sevgi	16
	Yardımseverlik	15
	Bağımsızlık	13
	Özgürlük	12
	Dayanışma	10
	Duyarlılık	9
	Barış	9
	Çalışkanlık	8
	Adalet	7
	Eşitlik	4
	Bilimsellik	1
	Dürüstlük	1
Aileye Birliğine Önem Verme	1	
SBÖ Programında Yer Almayan Değerler	Hoşgörü	10
	Misafirperverlik	2
	İyi Vatandaş	2
	Tarih Bilinci	1
	Doğa Sevgisi	1
	Millet Sevgisi	1
	Tarih Sevgisi	1
Devlet Sevgisi	1	
İlgisiz	Milliyetçilik	10

Hukuk	7
Vatandaşlık	6
Ülke	4
Bayrak	3
Kültür	3
Örf ve adetler	2
Milli Bayramlar	2
Vefa	2
Diğer (Laiklik, Demokrasi, Farklılıklara Saygı, Fedakarlık, Kültürel Miraslarımız, Empati)	1

Tablo 11 incelendiğinde, öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramının ilişkili olduğu diğer değerlere yönelik görüşlerine bakıldığında zaman zaman “Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Almayan Değerler ve İlgisiz” başlıklı temaların oluşturulduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarından alınan cevaplar sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler başlıklı tema altında “Sorumluluk, Saygı, Sevgi, Yardımseverlik, Bağımsızlık ve Özgürlük” değerlerinin, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer almayan değerler başlıklı tema altında “Hoşgörü, Misafirperverlik ve Hoşgörü” değerlerinin, ilgisiz başlıklı tema altında ise “Milliyetçilik, Hukuk ve Vatandaşlık” değerlerinin daha çok öğretmen adayı tarafından vatanseverlik değeri ile ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda öğretmen adaylarının vatanseverlik değerini daha çok 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “Sorumluluk” değeriyle ilişkilendirdiğini ve içinde yaşadığı vatani sevip, üzerlerine düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirmeleri gerektiği bilincinde oldukları şeklinde ifade etmek mümkündür. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Vatanseverlik: Sorumluluk, dürüstlük, çalışkanlık, sevgi, saygı, hoşgörü değerleri ile iç içedir. Zincir gibi birbirini tamamlamaktadır.” (ÖA, 19).

“Vatanseverlik, sorumlulukların bilincinde olma.” (ÖA, 23).

“Bayrağını sevmeli, vatanını sevmeli ve vatandaş olarak sorumluluklarını bilmelidir.” (ÖA, 36).

“Sorumluluk ve yardımlaşma. Bu değerler insanların temel vatandaşlık değerleri, vatanseverlikte bunları içine kapsayan bir değerdir.” (ÖA, 38).

“Ulus, millet ve toprak kavramıdır.” (ÖA, 59).

4.8. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Neden Vatansever Olması Gerektiğine Yönelik Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretmenin neden vatansever olması gerektiğine yönelik düşünceleri tespit edilmeye

çalışılmıştır. Adayların sosyal bilgiler öğretmeninin neden vatansever olması gerektiğine yönelik düşüncelerine Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12. *Adayların Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Neden Vatansever Olması Gerektiğine Yönelik Düşünceleri*

Tema	Düşünceleri	f
Bireysel Açıdan	Öğrencilerine rol model olabilmek için	11
	İnandığı değerlerin arkasında olabilmesi için	8
	Milli duyguları hissettirebilmek için	1
	Öğrenciye kendi benliğini gösterebilmesi için	1
Mesleki Açıdan	Öğrencilerine vatanseverlik değerini kazandırabilmesi için	28
	İyi bir nesil yetiştirebilmesi için	14
	İyi insan iyi vatandaş yetiştirebilmek için	10
	Devletine ve milletine bağlı bireyler yetiştirebilmek için	2
	Öğrencilerde tarih bilincini kazandırmak için	2
	Değer ve kavramları kazandırabilmek için	2
	Atatürk ilkelerine bağlı olabilmesi için	1
	Haklarını bilen ve yaşatan vatandaşlar yetiştirmek için	1
	Öğrencilerde sorumluluk bilincini kazandırabilmek için	1

Tablo 12 incelendiğinde, öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretmeninin neden vatansever olması gerektiğine yönelik görüşlerine bakıldığı zaman “Bireysel Açıdan ve Mesleki Açıdan” temaları altında farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının vermiş oldukları görüşler sonucunda mesleki açıdan teması altında “Öğrencilerine Vatanseverlik Değerini Kazandırabilmesi İçin, İyi Bir Nesil Yetiştirebilmesi İçin ve İyi İnsan İyi Vatandaş Yetiştirebilmek İçin” görüşlerine bireysel açıdan teması altında ise “Öğrencilerine Rol-Model Olabilmek İçin ve İnandığı Değerlerin Arkasında Olabilmesi İçin” görüşlerine daha çok yer verildiğini söylemek mümkündür. Ayrıca öğretmen adaylarının vatanına sahip çıkan ve bu vatani seven iyi insan iyi vatandaşlar yetiştirebilmek için sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatansever olması gerektiği şeklinde görüşlerde bulduklarını ifade etmek doğrudur. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Evet olmalıdır. Çünkü vatansever olduğu zaman bu değeri de öğrencilere iyi bir şekilde verebilir.” (ÖA, 5).

“Ülkeye faydalı bireyler yetiştirmek için bir Sosyal Bilgiler öğretmeni de vatansever olmalıdır.” (ÖA, 13).

“Görgülü kuşlar gördüğünü işler.” (ÖA, 29).

“Öğrencilerin geçmişlerine, topluma, kendilerine yönelik düşüncelerinin oluşturulduğu yaşta Sosyal Bilgiler öğretmeni rol-modeldir. Öğretmen vatansever olursa öğrencilerde onun gibi olur.” (ÖA, 45).

“Evet. Çünkü Sosyal Bilgiler konu içeriği bakımından, hedefleri bakımından vatansever vatandaş yetiştirmeyi amaçlar. Bu özelliğe sahip olmayan öğretmen bu hedefe ulaşamaz.” (ÖA, 65).

4.9. Öğretmen Adaylarının Kendilerini Vatansever Olarak Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının kendilerini vatansever olarak değerlendirmelerine ilişkin bulgulara bakıldığı zaman çalışmaya katılan 69 öğretmen adayının kendisini vatansever olarak nitelendirdiği, 1 öğretmen adayının kendisini vatansever olarak nitelendirmediği, 3 öğretmen adayının ise kararsızım cevabını verdiği sonucuna ulaşıldığı söylenebilir. Aynı zamanda kendilerini vatansever olarak nitelendiren öğretmen adaylarının görüşlerine Tablo 13'te yer verilmiştir:

Tablo 13. Adayların Kendilerini Vatansever Olarak Değerlendirmeleri

Tema	Özellikleri	f
Sevgi	Vatanını Sevmesi	27
	Bayrağını Sevmesi	8
	Tarihini Sevmesi	7
	Araştırmayı Sevmesi	6
	Yardımsever Olması	5
	Marşını Sevmesi	4
	Türklüğünü Sevmesi	4
	Toprağını Sevmesi	3
	Vatanına Bağlı Olması	3
	Barişçi Olması	2
	Kültürünü Sevmesi	2
Sorumluluk	Sorumluluk Sahibi Olması	23
	Vatanını Savunması	12
	Ülke Refahına Katkı Sağlaması	7
	Öğretmen Olması	6
	Toplumsal Kurallara Uyması	4
	Tarih Bilincinde Olması	4
	Vergisini Vermesi	3
	Hukuk Kurallarına Uyması	3
	Kararlılık Sahibi Olması	1
	Çalışkan Olması	1
	Kültürel Mirası Koruması	1
Aktif Bir Vatandaş Olması	1	
Saygı	Bayrağına Saygı Duyması	9
	Çevresine Duyarlı Olması	6
	Milletine Saygı Duyması	5
	Vatanına Saygı Duyması	3
	Atatürk İlkelerine Bağlı Olması	3
	Eşitlikçi Olması	3
	Farklılıklara Saygı Duyması	1
	Saygılı Olması	1

Tablo 13 incelendiğinde, öğretmen adaylarının kendilerini vatansever olarak değerlendirmelerine yönelik “evet” cevabı veren adayların hangi özelliğinin vatansever olma özelliği ile ilgili olduğuna yönelik görüşleri sonucunda “Sevgi, Sorumluluk ve Saygı” temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Temalar incelendiğinde en fazla görüşün “Sevgi”

teması içerisinde yer aldığı görülmektedir. “Sevgi” teması altında en yüksek frekansa “Vatanını Sevmesi”; “Sorumluluk” teması altında “Sorumluluk Sahibi Olması”; “Saygı” teması altında ise “Bayrağına Saygı Duyması” ifadelerinin yer aldığını söylemek mümkündür. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Vatanseverim, ülkemin bütünlüğünün devam etmesinin yanı sıra toplum yararını gözeterek bir gelişme için birey olarak bana düşen sorumlulukları yerine getiriyorum. Ülke siyasetine aktif katılıyorum. Devlet ile siyaset ayrımını biliyorum.” (ÖA, 8).

“Vatanımı her şeyden çok seven iyi bir vatandaşım.” (ÖA, 18).

“Evet, iyi bir vatandaşım. Sorumluluklarımı yerine getiriyorum. Ülkemin çıkarlarını korumaya yönelik hareket ediyorum.” (ÖA, 38).

“Evet, vatanseverim. Çünkü ülkeme her anlamda bağlıyım ve seviyorum. Yerlere çöp atmamak ve kamu malına zarar vermemekle.” (ÖA, 61).

“Vatansever olduğumu düşünüyorum. Öncelikle vergimi veriyorum ve ülkemi her şeye rağmen seviyorum. Mecbur kalırsak bu ülkenin topraklarını kanımla islatırım.” (ÖA, 70).

4.10. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Vatanseverlik Değeri/Eğitimine Yönelik Verilen Eğitim Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının lisans programında vatanseverlik değeri/eğitimine yönelik verilen eğitim hakkındaki görüşleri incelendiğinde, adaylardan çoğunun vatanseverlik ile ilgili aldıkları eğitimin “yeterli (60)” düzeyde olduğunu, bazı öğretmen adayları aldıkları eğitimin “kısmen yeterli (2)” olduğunu, bazıların ise “yetersiz (14)” olduğunu ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca adaylardan 3 tanesinin vatanseverliğe yönelik eğitim alıp-almadıkları konusunda fikirlerinin olmadığını ve 4 adayın ise eğitimi aldıklarını hatırlamadıklarını ifade etmişlerdir. Adayların sosyal bilgiler eğitimi lisans programında vatanseverlik değeri/eğitimine yönelik verilen eğitim hakkındaki görüşlerine Tablo 14’te yer verilmiştir.

Tablo 14. Adayların Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Vatanseverlik Değeri/Eğitimine Yönelik Verilen Eğitim Hakkındaki Görüşleri

Tema	Nasıl Bir Eğitim Verildiği	f
Alan Eğitimi	Vatandaşlık Dersinde Bahsediliyor.	15
	Tarih Derslerinde Bahsediliyor.	8
	Coğrafya Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	6
	İnsan Hakları ve Vatandaşlık Dersleri Kapsamında Bahsediliyor.	4
	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	4
	Osmanlı Tarihi Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	3
	Ders Kitabı İncelemeleri Dersinde Bahsediliyor.	2

	Sosyal Bilgilerin Temelleri Dersinde Bahsediliyor.	1
	Arkeoloji Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	1
	Ülkeler ve Kültürleri Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	1
	Orta Çağ Tarihi Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	1
	Kavram, Beceri, Değer Öğretimi Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	1
	İslam Öncesi Türk Tarihi Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	1
	Çağdaş Türk Ve Dünya Tarihi Dersi Kapsamında Bahsediliyor.	1
	Teorik Bilgiler Kapsamında Veriliyor.	7
	Milli Duygular Aşıl原因arak Verilir.	1
Diğer	Konu Anlatımlarında Bahsediliyor.	1
	Etkinliklerde Bahsediliyor.	1
	Edebi Metinler Yoluyla Veriliyor	1

Tablo 14 incelendiğinde, öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler eğitimi lisans programında vatanseverlik değeri/eğitimine yönelik nasıl bir eğitim verildiği hakkındaki görüşlerine bakıldığı zaman; görüşlerin “Alan Eğitimi ve Diğer” olmak üzere 2 tema altında toplandığı söylenebilir. Bu temalar içerisinde en fazla görüşün “Alan Eğitimi” teması altında olduğu görülmüştür. “Alan Eğitimi” teması altında en fazla frekansa “Vatandaşlık Dersinde Bahsediliyor (15)” ve “Diğer” teması altında ise “Teorik Bilgiler Kapsamında Veriliyor (7)” görüşlerinin sahip olduğu saptanmıştır. Genel olarak bulgular incelendiğinde, öğretmen adaylarının vatanseverlik eğitimini tarih odaklı dersler kapsamında aldıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ders içeriğinde ise daha vatanseverlik eğitiminin teorik bilgiler kapsamında konular içerisinde görüşünü ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“İnsan hakları ve demokrasi ile vatandaşlık derslerinde ‘aynı gemide mürettebat ve yolcuları’ adlı çalışma ile vatan, millet, kamu, halk vb. unsurları anlatıldı.” (ÖA, 8).

“Bence yeterli eğitim verilmemektedir.” (ÖA, 26).

“Sosyal Bilgiler kavram, beceri ve değer öğretimi dersi içinde vatanseverlik kavramı program dâhilinde kapsamlı olarak verilmektedir.” (ÖA, 39).

“Önceki yıllara ait SBÖP’lerini inceledik vatanseverlik kavramının nasıl öğretildiğini gördük. Örneğin, askerlik kavramıyla bağdaştırılmıştı.” (ÖA, 72).

“Aldığımız coğrafya, tarih derslerinin hepsi aslında vatanseverlik konulu bence. Örneğin, tarih derslerinde öğrenci kendi vatanının geçmişini öğreniyor. Coğrafya dersinde ise kendi vatanını tanıyor.” (ÖA, 80).

4.11. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Verilen Vatanseverlik Eğitimi İle İlgili Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Eğitimi lisans programında verilen vatanseverlik eğitimi ile ilgili değerlendirmelerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, adaylardan çoğunun vatanseverlik eğitiminin “yetersiz (47)” düzeyde olduğunu, bazı öğretmen adayları aldıkları

eğitimin “yeterli (27)” olduğunu, bazılarının ise “biraz (5)” olduğunu ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca adaylardan 2 tanesinin verilen vatanseverlik eğitimi konusunda “kararsız (2)” olduğunu ifade etmişlerdir. Adayların sosyal bilgiler eğitimi lisans programında verilen vatanseverlik eğitimi ile ilgili değerlendirmelerine Tablo 15’te yer verilmiştir.

Tablo 15. *Adayların Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programında Verilen Vatanseverlik Eğitimi İle İlgili Değerlendirmeleri*

Tema	Görüşler	f
Fayda	Lisans eğitimi vatanseverlik değerini pekiştirmiştir.	3
	Lisans eğitimi beni güzel bir şekilde yönlendirdi.	2
	Ülkenin maddi ve manevi değerlerini hatırlattı.	1
	Beni özgüvenli birey haline getirdi.	1
	İzlediğim filmler bu değeri geliştirmemde etkili oldu.	1
	Üst bir kültür oluşturdu.	1
	Birçok alanda bilgi sahibi olmamı sağladı.	1
Sınırlılık	Sadece teorikte kalmaktadır.	3
	Lisans eğitimi bildiğim bilgileri tekrarlamıştır.	3
	Vatanseverlik değerini ben önceden kazanmıştım.	3
	Hocalar yeterince vatandaşlık kavramına yer vermiyor.	2
	Vatandaşlık dersi ile sınırlandırılmıştır.	1
	Bize verilen bilgiler doğrultusunda elimizden geldiğini yapmaya çalışıyoruz.	1
	Ders içi etkinliklerle verilmiştir.	1
	Gerek siyasal konularda gerekse diğer olaylarda yetersizdir.	1
	Öncelikle ilköğretim düzeyinde bu değere yer verilmelidir.	1

Tablo 15 incelendiğinde, öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler eğitimi lisans programında verilen vatanseverlik eğitimi ile ilgili değerlendirmelerine yönelik görüşlerine bakıldığı zaman, görüşlerin “Fayda ve Sınırlılık” temaları altında toplandığını söylemek mümkündür. Fayda teması içerisinde en yüksek frekansa “Lisans eğitimi vatanseverlik değerini pekiştirmiştir (3)” görüşü sahip olmuştur. Sınırlılık teması içerisinde ise “Sadece teorikte kalmaktadır (3)” görüşü en yüksek frekansa sahiptir. Görüş belirten öğretmen adaylarının ifadeleri genel olarak incelendiğinde ise adayların bazılarının lisans eğitimi sürecinde yeterli düzeyde programlarda yer aldığı ve vatanseverlik duygusunu pekiştirdiği yönünde görüş belirttiği; bazılarının ise lisans eğitimlerinde yetersiz düzeyde vatanseverlik eğitimi aldıkları ve bu eğitimin teorikte kalarak var olan bilgiyi tekrarladığı yönünde görüş belirttiklerini söylemek mümkündür. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Mutlaka yapmıştır. Ancak bu bilinç bende zaten vardı. Lisans eğitimim bunu sadece pekiştirmiştir.” (ÖA, 1).

“Yapmadı. Herkesin bu konuda duyarlı olması lazım. Derse bile sıkılarak gelen kişilerden verim alınabileceğini düşünmüyorum.” (ÖA, 19).

“Geçmiş eğitim hayatımdan da bana aşılmalı olan vatanseverlik duygusu üniversitede de daha da yapılandırılarak aktarılmıştır.” (ÖA, 36).

“Elbette ama daha da iyisi olabilirdi.” (ÖA, 51).

“Yapmadı. Ben kendimi kendim yetiştirdim. Çocukluğumdan beri bu değeri benimsedim.” (ÖA, 73).

4.12. Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Eğitiminde Öğretmenin Üstlenmesi Gereken Role Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu alt problem doğrultusunda araştırmada, öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretmenin üstlenmesi gereken role yönelik görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Adaylarının vatanseverlik eğitiminde öğretmenin üstlenmesi gereken role yönelik görüşlerine Tablo 16’ da yer verilmiştir.

Tablo 16. Adaylarının Vatanseverlik Eğitiminde Öğretmenin Üstlenmesi Gereken Role Yönelik Görüşleri

Tema	Görüşler	f
Mesleki Yeterlilik	Vatansever Olmalı	17
	Objektiflik	4
	Etkili Yöntemler Kullanmalı	3
	Tarafsız Olmalı	3
	Eşit Olmalı	2
	Maddi ve Manevi Değerlere Sahip Çıkmalı	2
	Diğer (Öğrenciye Saygılı Olmalı, Dürüst ve Güvenilir Olmalı, Anlayışlı Olmalı, Gerçekçi Olmalı, Çok Yönlü Olmalı, Vatanını İyi Temsil Etmeli, Öğrenciye Vereceği Değerleri İçselleştirmesi, Toplum Karşı Görev Ve Sorumluluklarını Yerine Getirmeli, İletişim Becerileri Etkili Kullanmalı, Geçmişe Saygı Duymalı)	1
Yol Gösterici/Rehber	Rol Model	17
	Yol Gösterici Olmalı	5
	İdol Olmalı	3
	Örnek İnsan Olmalı	2
	Öğrenciyi Teşvik Etmeli	1
Öğretici	Öğrenciye Vatanseverliği Öğretmeli	8
	Görev ve Sorumluluk Bilinci Aşılmalı	6
	Öğrencide Milli Bilinci Uyandırmalı	5
	Bilgiyi Doğru ve Güzel Aktarmalı	5
	Tarihi Etkili Bir Şekilde Öğrencilerine Aktarmalı	2
	Diğer (Öğrencide Vatan Bilincini Uyandırmalı, Bilginin Temel Kaynağı Olmalı, Uygulamalı Etkinlikler Yapmalı, Saygıyı Öğretmeli, Edebi Ürünlerle Vatanseverlik Duygusunu Hissettirmeli)	1

Tablo 16 incelendiğinde, öğretmen adaylarının vatanseverlik eğitiminde öğretmenin üstlenmesi gereken role yönelik görüşlerine bakıldığında zaman “Mesleki Yeterlilik, Yol Gösterici/Rehber, Öğretici” olmak üzere üç tema altında toplandığı söylenebilir. Bu temalar içerisinde en fazla görüşün “Mesleki Yeterlilik” teması altında olduğu görülmektedir. “Mesleki Yeterlilik” teması altında en fazla frekans “Vatansever Olmalı”; “Yol Gösterici/Rehber” teması altında “Rol Model”; “Öğretici” temasında “Öğrenciye Vatanseverliği Öğretmeli” görüşlerine ait olduğu saptanmıştır. Tabloya bakıldığında öğretmen adaylarının vermiş olduğu rol model

olmak ve vatansever olmak görüşleri söylenme sıklığı bakımından eşit sayıdadır. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Öğretmen tıpkı bir rehber gibi vatan bilincini yönlendirmelidir.” (ÖA, 12).

“Öğrencilere objektif yaklaşmalı ve onlara bu bilinci saygı çerçevesi içerisinde aşılamalı.” (ÖA, 43).

“İlk önce kendi vatanseverliğini içselleştirmelidir.” (ÖA, 67).

“Tarihi bütün doğrularıyla öğrencilere aktarmalı yanlı olmamalı.” (ÖA, 72).

“Çok yönlü olmalıdır. Sadece milli duygularla değil realist olmalıdır.” (ÖA, 81).

“Çocuklara bu konuda rol-model olmak.” (ÖA, 83).

4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Kavramı Hakkındaki Metaforlarına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının “Vatanseverlik..... Benzer. Çünkü.....” ifadesine yönelik görüşlerine Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17. Adayların Vatanseverlik Kavramı Hakkındaki Metaforları

Tema	Metaforlar	f
Doğa	Güneş	8
	Ağaç	6
	Okyanusa	3
	Toprak	2
	Su	2
	Güneşin Doğuşu	2
	Çiçek	1
	Balık-Nehir	1
	Gökkuşluğu renkleri	1
	Ananas	1
	Hava	1
	Karınca	1
	Fidan	1
	Meyve bahçesi	1
Soyut	Yangın	1
	Yaşam	3
	Bağımsızlık	2
	Milliyetçilik	2
	Aşk	2
	Gelecek	1
	Çanakkale	1
Yol Gösterici	Atatürk	4
	Harita	2
	Pusulula	2
	Dede	1
İnsan	Çocuk	5
	Aile	4
	Anne	4
	Nefes alma	3
	Kalp	3

	Toplum	2
	İyi birey	1
	Türkiye Haritası	3
	Çeşme	2
Nesne	Işık	1
	Demir kapı	1
	Kalkan	1
	Elmas	1

Vatanseverlik kavramına ilişkin metaforların bulunduğu Tablo 17 incelendiğinde, öğretmen adayları tarafından verilen metaforların “doğa, soyut, yol gösterici, insan ve nesne” olmak üzere beş tema altında birleştiği görülmektedir. En fazla metafor “Doğa” teması altında yer almıştır. En sık kullanılan metaforlar “Doğa” temasında “Güneş”; “Soyut” temasında “yaşam”; “Yol Gösterici” temasında “Atatürk”; “İnsan” temasında “Çocuk ve Aile”; “Nesne” temasında ise metaforların söylenme sıklığı bakımından her metafor eşit sayıda söylenmiştir. Öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramına ilişkin yapmış olduğu metaforlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

“Vatanseverlik ağaca benzer. Çünkü birçok kolu vardır.” (ÖA,1).

“Vatanseverlik karıncaya benzer. Çünkü sürekli çalışır ve koloni için elinden geleni yapar.” (ÖA,6).

“Vatanseverlik aşka benzer. Çünkü en iyi aşklar bedellerle kazanılır.” (ÖA,32).

“Vatanseverlik pusulaya benzer. Çünkü gittiğin her yere onunla gidersen onsuz kaybolursun.” (ÖA,57).

“Vatanseverlik kalkana benzer. Çünkü tüm saldırılara karşı koruma vazifesi görür.” (ÖA,65).

4.14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Eğitimi Kavramı Hakkındaki Metaforlarına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının “Vatanseverlik eğitimi Benzer.Çünkü.....” ifadesine yönelik görüşlerine Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18. Adayların Vatanseverlik Eğitimi Kavramı Hakkındaki Metaforları

	Metaforlar	f
Eğitim	Temel eğitim	5
	Terbiye	2
	Okul	2
	Türkçe eğitimi	2
	Ordu	2
	Sosyal Bilgiler Eğitimi	1
	Demir dövme	1
	Öğretmen	1
	Askeri eğitim	1

	Kaleci antrenmanı	1
	Ağaç	8
	Su	3
	Fidan	2
	Hava	2
	Dünya	2
Doğa	Ağaç bakımı	2
	Akarsu	2
	Güneş	1
	Çiçek	1
	Fidan sulama	1
	Tarla	1
	Ananas	1
	Yemek	5
	Bayrak	2
	Mum ateşi	2
	Hazine	2
	Anahtar	1
	Temel taş	1
Nesne	Meşale	1
	Bilgisayar	1
	Ayna	1
	Puzzle parçası	1
	Demiryolu	1
	Havuz	1
	Piramit	1
	Yaşantı	3
	Sağlıklı çocuk	2
İnsan	İnsan	1
	Etkin vatandaş	1
	İnsan vücudu	1
	Beyin	1
	Aydınlık geleceğin neferleri	1
	Sevgi	3
	Yaşam	2
Soyut	Yaşamın Değeri	1
	Can suyu	1
	Milli şuur	1

Tablo 18 incelendiğinde, öğretmen adaylarının vatanseverlik eğitimi ile ilgili metaforların “eğitim, doğa, nesne, insan, soyut” olmak üzere beş tema altında toplanmıştır. En fazla metafor “Nesne” teması altında yer almıştır. En sık kullanılan metaforlar “Eğitim” temasında “Temel Eğitim”; “Doğa” temasında “Ağaç”; “Nesne” temasında “Bayrak”; “İnsan” temasında “Yaşantı”; “Soyut” temasında “Sevgi” metaforudur. Öğretmen adaylarının vatanseverlik eğitimine ilişkin metaforlarından bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

“Vatanseverlik eğitimi sevgiye benzer. Çünkü verildikçe çoğalır.” (ÖA, 1).

“Vatanseverlik eğitimi terbiyeye benzer. Çünkü vatanseverlik eğitimi insana saygı ve hoşgörü kazandırır.” (ÖA, 5).

“Vatanseverlik eğitimi akarsuya benzer. Çünkü süreklidir.” (ÖA, 16).

“Vatanseverlik eğitimi piramide benzer. Çünkü her biri birbirini tamamlıyor.” (ÖA, 27).

“Vatanseverlik eğitimi bebek yetiştirmeye benzer. Çünkü öğrenci yetiştirmekte bir sorumluluktur.” (ÖA, 42).

“Vatanseverlik eğitimi ağaca benzer. Çünkü ağaç yaşken eğilir.” (ÖA, 69)

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde, ilk olarak araştırmanın temel problemi ve alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgulardan ortaya çıkan sonuçlar yazılmıştır. Sonuçlar daha sonra literatür dikkate alınarak tartışılmıştır. En sonda ise sonuçlar doğrultusunda öneriler yapılarak bitirilmiştir.

5.1. SONUÇ ve TARTIŞMA

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında,

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramı ile ilgili olarak kavramı, sevgi, sadakat, fedakarlık, görev ve sorumluluk temaları altında açıkladıkları görülmektedir. Genel olarak elde edilen bulgulardan hareketle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kavram hakkında bilgi sahibi olduklarını, vatanseverliği vatana olan sevgi, bağlılık ve sorumluluk ile açıkladıklarını söylemek mümkündür. Ersoy ve Öztürk'ün (2015), sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yurtseverlik algısını ve yurtseverlik eğitimine bakışını inceledikleri çalışmada ulaştıkları, adayların tümünün yurtseverliği öncelikle ülkesini sevmek ve bağlılık olarak algıladıkları sonucu ile benzerlik göstermektedir. Tarhan'ın (2019) çalışmasında da benzer olarak sosyal bilgiler öğretmen adayları vatanseverliği çalışkan olmak, ülkesine ve milli değerlere sahip çıkmak, ülkesine sevgi ile bağlı olmak şeklinde tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Avcı, İbret ve Avcı'nın (2017), Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları araştırmanın sonucunda ulaştıkları Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverliği, vatanını ve milletini sevmek olarak nitelendirdikleri sonucu ile de paraleldir.

Öğretmen adaylarının değer olarak vatanseverliğin öğrencilere kazandırılmasının önemi ile ilgili görüşlerine bakıldığında ise vatandaş olarak devletine, içinde yaşadığı topluma ve kişisel olarak da öğrencinin kendisine katkısının olacağını ifade ettiklerini ve bu açıdan vatanseverlik değerinin ortaokul öğrencilerine kazandırılmasını oldukça önemli gördüklerini söylemek mümkündür. Ayrıca bu değer öğrencinin bireysel niteliklerini de etkilediği, bireyde saygı ve sevgi değerlerini oluşturması açısından önemli olduğunu düşündükleri sonucuna da

ulaşmıştır. Avcı'nın (2015) çalışmasında da sosyal bilgiler öğretmenleri vatanseverlik değerinin kazandırılmasını önemini benzer ifadeler (toplumsal düzeni sağlamak, bilinçli bireyler yetiştirmek, ülkenin gelişmesini sağlamak) ile açıklamışlardır.

Öğretmen adaylarının vatanseverlik değerinin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri ve önemi hakkındaki düşüncelerine bakıldığında ise Sosyal Bilgiler Öğretimi'nin temel amacı olan iyi insan, iyi vatandaş yetiştirme ile ilişkilendirerek önemini açıkladıkları ve sosyal bilgiler dersi ile verilmesi gereken temel değer olduğunu belirttikleri görülmektedir. Benzer olarak öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda vatanseverlik değerinin neden verilmesi gerektiğini de bu gerekçe ile açıkladıklarını söylemek mümkündür. Yıldız'ın (2018) sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik ve sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi hakkındaki algı ve görüşlerini belirlemeyi amaçladığı çalışmada ulaştığı, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin önemli bir yere sahip olduğuna inandıkları sonucu ile benzerlik göstermektedir. Nitekim araştırmanın bu sonucu Avcı, İbret ve Avcı'nın (2017), sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları araştırmanın sonucunda ulaştıkları öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ve vatanseverlik arasındaki ilişkiyi dersin iyi insan yetiştirme amacının olması ile açıkladıkları sonucu ile de benzerdir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çoğunun Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda vatanseverlik eğitimi ile ilgili olarak yapılan uygulamalar yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. 2018 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretimi programına eklenen öğrenme alanı olan "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanına vurgu yaptıklarını ifade etmek mümkündür. Nitekim Tarhan'ın (2019) çalışmasında da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı vatanseverlik eğitimi açısından uygun buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Farklı olarak ise öğretmen adaylarından bazılarının vatanseverlik eğitimi ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programı arasında uygulamalar bakımından ilişki kuramadıkları görülmüştür. Adayların Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda vatanseverlik değerinin nasıl verildiği ile ilgili görüşleri değerlendirildiğinde ise, adaylar bu değer öğretiminin çeşitli ünite ve konular ile sağlandığını ifade ettikleri görülmektedir. Bazı öğretmen adaylarının ise vatanseverlik değerinin nasıl verildiği ile ilgili herhangi bir fikri olmadığı görülmüştür. Bu bulgulardan hareketle çoğu öğretmen adayının vatanseverlik değerinin öğretimi konusunda fikir sahibi olduğu, buna karşın bazı öğretmen adayının programda değer nasıl verildiği konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının ilköğretim düzeyinde vatanseverlik eğitimin yeterliliği hususunda ise adayların bazıları verilen eğitimi, değer öğretimini ders kitaplarında konu ve

üniteler içerisinde yer alması sebebiyle yeterli bulunurken bazı öğretmen adayları ise vatanseverlik eğitiminin verildiği fakat öğretimin teorikte kaldığı, yeterli düzeyde öğrencilerinde aktif katılım göstereceği aktif bir öğrenmeye imkan sağlamadığını ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Bu bulgulardan hareketle ilköğretim düzeyinde verilen vatanseverlik değeri ile ilgili eğitimin etkililiğinin artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer olarak Bakioğlu ve Kurt'un (2009), öğretmenlerin demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlikle ilgili görüşlerini incelemeyi amaçladıkları araştırmanın sonucunda da öğretmenler, aktif öğrenme yöntemleri arasında yer alan drama tekniğinin vatanseverlik eğitiminde kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Vatanseverlik değerinin ilişkili olduğu değerler ile ilgili olarak öğretmen adayları vatanseverlik değerinin temel bir değer olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Ayrıca sevgi, saygı, sorumluluk gibi temel değerler ile de doğrudan ilişkili olduğunu ifade ettiklerini söylemek mümkündür.

Öğretmen adayları bir sosyal bilgiler öğretmeninin vatansever olmasının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşü de kişisel olarak, öğrencilere doğru rol-model olma, inandığı değerlere sahip çıkabilmesi gibi gerekçeleriyle; mesleki olarak vatanseverlik değerini kazandırabilmesi, iyi insan, iyi vatandaş yetiştirebilmesi gerekçeleriyle açıkladıkları görülmektedir. Benzer şekilde Yazıcı ve Yazıcı (2010) da tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi hakkındaki tutumlarını; yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemleri belirlemeyi amaçladıkları araştırmanın sonucunda da sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik eğitimi verirken rol model oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Nitekim Kurtdede Fidan (2009) da çalışmasında öğretmen adaylarına göre değer öğretiminde öğrencilere örnek olunması gerektiği sonucuyla da benzerlik göstermektedir. Farkı olarak Yıldız'ın (2018) çalışmasında da öğretmenlerin, vatanseverlik eğitiminde öğretmenin model olma rolünü vurguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun kendilerini vatansever bir birey olarak tanımladıklarını söylemek mümkündür.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının lisans programında aldıkları vatanseverlik değeri eğitimi ile ilgili olarak programda eğitimi yeterli buldukları sonucuna, içerik bakımından değerlendirdiklerinde ise yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının lisans programında vatanseverlik eğitimi ile ilgili değerlendirmelerinde ise çoğunluğu, derslerin içeriğinin ve öğretiminin vatanseverlik değerinin kazanılması için yeterli olmadığını, ve vatanseverlik değerine ilişkin bilgilerin teorik olarak verildiğini ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Öğretmen adayları, bir sosyal bilgiler

öğretmenin vatanseverlik değerinin öğrenciye kazandırılması için öncelikle kendisinin vatansever olması gerektiğini, objektif davranması ve değer öğretiminde etkili yöntemler kullanmasının gerekli olduğunu belirttikleri, öğretmenin öğrenciye bu konuda rol model olmasının gerekli olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca adayların vatanseverlik kavramı ile ilgili olumlu metaforlar ürettikleri ve vatanseverlik kavramı ile ilgili olumlu düşünceye sahip oldukları söylenebilir. Benzer olarak vatanseverlik eğitimi ile ilgili öğretmen adaylarının metaforlarının olumlu olduğunu ve olumsuz bir düşünceye sahip olmadıkları sonucuna ulaşıldığını söylemek mümkündür.

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının vatanseverlik kavramı hakkında bilgi sahibi olduklarını, değer öğrencilere kazandırılmasının öneminin farkında olduklarını, sosyal bilgiler dersi ve iyi vatandaş yetiştirme amacı ile vatanseverlik değerinin ilişkisi bildiklerini, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisindeki yerini ve önemini farkında olduklarını, sosyal bilgiler öğretmeni olarak değer kazandırılmasındaki rolünü bildiklerini söylemek mümkündür. Farklı olarak ilköğretim düzeyinde verilen vatanseverlik eğitiminin, değer kazandırılmasında istenilen düzeyde öğrenciye katkı sağlamadığı sonucuna; sosyal bilgiler lisans eğitimi programında ise yeterli düzeyde vatanseverlik eğitiminin verilmesine karşın alınan derslerin içeriğinin vatanseverlik değeri için yeterli olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin vatanseverlik ve vatanseverlik eğitimi kavramlarına yönelik olumlu benzetimlerde bulduklarını ve olumlu düşünceye sahip olduklarını söylemek mümkündür.

5.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına değer öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve teknikler ile ilgili olarak uygulamalı bir ders eklenebilir.
- Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ile bu değer öğrencilere nasıl kazandırılacağına yönelik uygulamalı çalışmalar yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına vatanseverlik değerinin nasıl kazandırılacağına yönelik etkili eğitimler ve seminerler verilebilir.

KAYNAKÇA

- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2), 1461-1474.
- Akbaş, O. (2013). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.335-360). Ankara: Pegem Akademi.
- Akengin, H. Sağlam, D. ve Dilek, A. (2002). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili görüşleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakóltesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 1–12.
- Akot, B. (2013). Değerler eğitimi açısından insan-ı kamil düşüncesi ve günümüzde karşılaşılan zorluklar. *Journal Of İslamic Reseacrch*, 24(1), 56-70.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *International Journal of Social Science*, 42, 361-384.
- Akturan, U. ve Esen, A.(2008). Fenomenoloji. T. Baş ve U. Akturan (Ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 83-98). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arslanoğlu, İ. (2005). Türk değerleri üzerin bir değerlendirme. *Felsefe Dünyası*, 1(41), 64-77.
- Aslan, M. (2009). *Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Avcı, A. A. (2015). *Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Avcı, A.A., İbret, B. Ü. ve Karasu Avcı, E. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. *Elementary Education Online*, 16(4), 1558-1574.
- Bağcı, İ. (2007). J. J. Rousseau, Emile ve çocuğun sosyal eğitimi. B. Ata ve İ. Bağcı (Ed.), *Eğitim klasikleri incelemeleri* içinde (s.31–41). Ankara: Pegem Yayıncılık .

- Bakioğlu A. ve Kurt, T. (2016). *Eğitimde demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik*. Ankara: Nobel.
- Bakioğlu, A. & Kurt, T. (2009). Öğretmenlerin demokrasi vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 19-39.
- Balcı, E. Ç. (2009). *İlköğretim 5. Sınıf sosyal bilgiler dersi adil olma değerinin öğretiminde çoklu zeka kuramının uygulanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başgil, A. F. (1947). Devletin ülke unsuru. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 13(4), 1261-1281.
- Bilsky, W. Ve Koch, M. (2000). On the content and structure of values: universals of methodological artefacts?, Paper Presented At The Fitf International Conference On Logic and Methodology, October 3-6, Cologne, Germany.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri (Geliştirilmiş 2. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Daghfous, N., Petrof, J., & Pons, F (1999). Values and Adoption of Innovations. *Journal of Consumer Marketing*, 16(4), 314-331.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), 69-88.
- Doğanay, A. (2012). Değerler eğitimi. *Sosyal bilgiler eğitimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (Ed. Cemil Öztürk). Ankara: Pegem Akademi.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Elban, M. (2011). *Ortaöğretim 11. Sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutumları ile vatanseverlik tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ersoy, A. F., & Öztürk, F. (2015). Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı. *Elementary Education Online*, 14(3), 974-992.
- Gökalp, Z. (2019). *Türkçülüğün esasları* (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 95-134.
- Gümüş, O. (2016). *İlkokul 4.sınıf sosyal bilgiler derslerinde Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme ve vatanseverlik değerlerinin karma yaklaşıma dayalı etkinliklerle öğretimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar: Ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişim*. İstanbul: Ötüken.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*, Konya: Palet Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1979). Ziya Gökalp'te Turan fikri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 23, 215-227.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). *Çocuğun değeri Türkiye'de değer ve doğurganlık*. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 25-30.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187,138-145.
- Karaderili, Ş. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazanımına ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Karasu, E. İbret, Ü. B. (2016). Okul öncesi öğretmen adaylarının vatanseverlik değerine ilişkin görüşleri. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24, (25). 2501-2518.
- Kateb, G. (2000). Is patriotism a mistake?, *Social Research*, 67 (4), 901-924.
- Keleş, M. (2019). *Vatanseverlik Değeri ile Çoklu Zeka Alanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

- Keskin, Y. (2016). Değerlere genel bir bakış: Tanımı, özellikleri, işlevi ve sınıflandırılması. M. Köylü (Editör). Teoriden pratiğe değerler eğitimi. Birinci Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kocabıyık, B. (2015). *Ahlaki İkilem Yaklaşımına Dayalı Öğretimin Öğrencilere Adil Olma Değerinin Kazandırılma Etkisi (7. Sınıf Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(2), 1- 18.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Külünkoğlu, T. (2018). Ortaokul 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan değer eğitiminin öğrencilerin dürüstlük değerini kazanma düzeyine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- MEB (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı Klavuzu, Ankara.
- MEB (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7.sınıflar). Ankara.
- Memişoğlu, H. ve Öner, G. (2013). Sosyal bilgiler dersinde öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre coğrafya konularının öğretimi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 347-366.
- National Council for the Social Studies .(2005). Curriculum standards for social studies: I. Introduction. Washington DC: NCSS.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3, 217-239.
- Özkartal, M. (2009). *İlköğretim sanat etkinlikleri dersinde Dede korkut Destanı'nın milli değerlerin kazanılmasına etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özlem, D. (2002). Değerler sorununda nesnelcilik mutlakçılık ve öznelcilik rölativizm tartışması üzerine. *Bilgi ve Değerler Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde (Ed. Cemil Öztürk). Ankara: Pegem Akademi.
- Sevinç, M. (2006). *Evrensel ve Yerel Değerlerin Eğitime Yansımaları Ahlak ve Değerler*. Mehmetoğlu ve Mehmetoğlu (Edt.), İstanbul: Litera Yayıncılık.

- Tarhan, E. (2019). *Vatandaşlık bağlamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik tutumları ve görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Tay, B. (2009). Prospective teachers' views concerning the values to teach in the course of social sciences. *Social and Behavioral Sciences*, 1, 1187-1191.
- Temur, Ö. ve Yuvacı, Z. (2014). Okul öncesi değer eğitimi uygulayan okullardan seçilen değerlerin ve etkinliklerinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 122-149.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). Değerler Eğitimi (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. ve Tay, B. (2011). Sosyal bilgilerde değer eğitimi. *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II* içinde (Ed. Refik Turan, Ali Murat Sünbül, Hakan Akdağ). Ankara: Pegem Akademi.
- Uysal, E. (2003). Değerler üzerine düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: İnsani erdemler-İslami erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 51-69.
- Westheimer, J. (2007). Politics and patriotism in education. In J. Westheimer (Ed.). Pledging allegiance: The politics of patriotism in American schools (pp. 171-88). New York: Teachers College Press.
- Yapıcı, A. ve Zengin, S., Z. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 173-206.
- Yavuz, İ. (2018). *Sosyal bilgilerde vatanseverlik değerinin kazandırılmasında farklı ülke uygulamaları (ABD, Kanada, Singapur, Türkiye)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcı, S. & Yazıcı, F. (2010). Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 650-660.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, R. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik ve sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

- Zamir, S. and Horowitz, T. (2013)., The manifestation of the value of patriotism among Israeli trainee teachers – natives and immigrants: How will they educate their pupils in the light of this value?. *Journal For Critical Education Policy Studies*, 11(4), 202-2.
- Hablemitoğlu, Ő. ve Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir neri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.
- Kuuk, M. ve Yangın, S. (2012). Őđrenme ve Őđretme Süreçleri. M. Kuuk ve S. Yangın (Ed.). *Őđretim ilke ve yöntemleri* (İçinde s. 35-48). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook: Qualitative data analysis* (2th edition). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

EKLER

Ek 1. Enstitü Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 29.04.2019-E.56141

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 36380087-302.08.01-E.56141
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı/ Mustafa
İNCE

29/04/2019

DAĞITIM

İlgi : 16/04/2019 tarih ve 50209 sayılı yazı

İlgi yazınız gereği, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı 20175419009 numaralı öğrencisi Mustafa İNCE' nin "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Eğitimi Hakkındaki Görüşleri" konulu tez kapsamında, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi öğrencilerine uygulayabilmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Eğitim Fakültesi Dekanlığının yazısı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalıdır
Doç.Dr. Ramazan KARATAŞ
Müdür

Dağıtım:
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim
Dalı Başkanlığına
Sayın Hakan KARA

25/04/2019 Mem.
25/04/2019 Enst. Sek. V.
26/04/2019 Müd. Yrd.

Berrak KIRIŞ
K. Osman DEMİRKIRAN
Dr. Öğr. Üyesi Şerife Koza ÇİFTÇİ

Adres: Akdeniz Üniversitesi Enstitüler Binası A Blok 3. Kat ANTALYA
Telefon: 0 242 227 00 83 Faks: 0 242 226 19 39
e-Posta: rbo@akdeniz.edu.tr Elektronik Ad: <http://info.akdeniz.edu.tr>

İlgi İçin: Berrak KIRIŞ
Ünvan: Müdür

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır...

Ek 2. Fakülte Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 24/04/2019-E.54472

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 37984013-302.14.06-E.54472
Konu : Uygulama İzni

24/04/2019

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüzün 20175419009 numaralı öğrencisi olan Mustafa İNCE'nin hazırlanmış olduğu ölçekleri Fakültemizde öğrenim gören öğrencilerine uygulamalarına ilişkin Bilim Kurulu Kararımız ekteedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. Mehmet CANBULAT
Dekan

Ekt: 1 sayfa

Ek 3. Bildirim Raporu

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir. Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Temmuz, 2021

Mustafa İNCE

Ek 4. Görüşme Formu

Sayın öğretmen adayı arkadaşım,

Bu görüşme formu, sizlerin vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşlerinizin tespit edilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Görüşme sorularından elde edilecek olan veriler sadece yüksek lisans tez çalışmamda veri olarak kullanılacaktır. Araştırmanın amacına ulaşması sizin sorulara vereceğiniz objektif ve samimi cevaplar ile mümkündür. Bu nedenle soruların tamamını cevaplamanız, araştırmanın amacına ulaşması için oldukça önemlidir. Zaman ayırdığınız için şimdiden teşekkür eder, saygılar sunarım.

Mustafa İNCE

Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz: Erkek () Kadın () **GANO:**

Anne Eğitim Durumu: Okuryazar değil () İlköğretim () Ortaöğretim () Lisans () Lisans Üstü ()
Baba Eğitim Durumu: Okuryazar değil () İlköğretim () Ortaöğretim () Lisans () Lisans Üstü ()
Aile Gelir Durumu: 1600 TL'nin altı () 1600 TL- 3000 TL () 3001 TL - 6000 TL () 6001 TL üstü ()
Üniversiteye gelmeden önce yaşadığınız yerleşim birimi: () Köy () Şehir () Büyükşehir

1. Vatanseverlik nedir?
2. Vatanseverlik değerini kazandırmanın önemi nedir?
3. Vatanseverlik değerinin sosyal bilgiler eğitimindeki önemi nedir?
4. 2017 SBÖP'nin vatanseverlik eğitimi için yaptığı uygulamalar nelerdir?
5. 2017 SBÖP'da vatanseverlik değeri neden verilmelidir? Lütfen açıklayınız.
6. 2017 SBÖP'da vatanseverlik değeri nasıl verilmektedir? Ünite- konu ilişkilendirmesi yaparak anlatınız.
7. Sizde ilköğretim düzeyinde yeterli vatanseverlik eğitimi yapılıyor mu? Örnekler vererek açıklayınız.
8. Vatanseverlik değerinin ilişkili olduğu diğer değerler nedir? Lütfen açıklayınız.
9. Bir sosyal bilgiler öğretmeni neden vatansever olmalıdır? Bu sorunun cevabının evet olduğunu düşünüyorsanız, nedenini yazınız.
10. Sen bir vatansever misin? Hangi özelliklerinin bu değere uygun olduğunu söyleyebilirsin?
11. Sosyal Bilgiler eğitimi lisans programı vatanseverlik değerine / vatanseverlik eğitime yönelik nasıl bir eğitim vermektedir? Derslerinizden ve aldığınız tüm eğitimden örnekler vererek açıklayınız.
12. Lisans eğitiminiz size vatanseverlik eğitimi ile ilgili yeterli yönlendirme yaptı mı? Lütfen açıklayınız.
13. Vatanseverlik eğitiminde öğretmenin üstlenmesi gereken role ilişkin görüşleriniz nelerdir?
14. Vatanseverlikbenzer. Çünkü.....
15. Vatanseverlik eğitimi.....benzer. Çünkü.....

ÖZGEÇMİŞ

İNTİHAL RAPORU

Mustafa İnce tez

ORJİNALLIK RAPORU

% 12	% 10	% 4	% 8
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Akdeniz University Öğrenci Ödevi	% 1
2	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	% 1
3	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	Submitted to Dumlupınar University Öğrenci Ödevi	% 1
5	toad.edam.com.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	Submitted to Gazi University Öğrenci Ödevi	<% 1
7	dergipark.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	Submitted to Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
9	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBİTAK) Öğrenci Ödevi	<% 1